

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Anna Pernicová

Povědomí žáků ZŠ o právech dítěte

Pupils' Awareness of Rights of the Child

Olomouc 2024

Vedoucí práce: JUDr. Zdenka Nováková, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a všechny použité prameny jsem uvedla v seznamu použitých zdrojů.

V Olomouci dne 17.4.2024

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji JUDr. Zdence Novákové, Ph.D. za cenné připomínky a rady při zpracování mé bakalářské práce. Dále děkuji doc. PhDr. Tomáši Čechovi, Ph.D. za pomoc při závěrečné kontrole práce. Také děkuji všem respondentům dotazníkového šetření za jejich ochotu a čas. Důležité poděkování patří celé mojí rodině a nejbližším za podporu při psaní bakalářské práce a po celou dobu studia.

Jméno a příjmení:	Anna Pernicová
Katedra nebo ústav:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	JUDr. Zdenka Nováková Ph.D.
Rok obhajoby:	2024

Název práce:	Povědomí žáků ZŠ o právech dítěte
Název v angličtině:	Pupils' Awareness of Rights of the Child
Anotace práce:	V této bakalářské práci na téma Povědomí žáků ZŠ o právech dítěte je popsán vývoj postavení dítěte ve společnosti z historického hlediska až po současnost. Dále se práce věnuje dokumentům, které jsou klíčové pro práva dítěte. Také je rozebrána platná legislativa práv dítěte v České republice. V praktické části práce zjišťuji znalosti žáků ZŠ v oblasti práv dítěte. Zaměřuji se na znalost žáků Úmluvy o právech dítěte, povědomí o rodičovských povinnostech a také způsob, jakým jsou žáci s právy dítěte seznámeni. Využití je kvantitativní výzkum, metoda dotazníkového šetření.
Klíčová slova:	Práva dítěte, právo, dítě, rodičovská zodpovědnost, deklarace, legislativa
Anotace v angličtině:	The bachelor thesis on the topic "Pupils' Awareness of Rights of the Child" deals with the development of children's position in society from the historical point of view to the present. Furthermore, the thesis focuses on the documents that are crucial for the rights of the child. It also discusses the valid legislation of children's rights in the Czech Republic. The practical part of the diploma thesis analyzes the knowledge of primary school pupils in the area of children's rights, namely their knowledge of the Convention on the Rights of the Child, awareness of parental responsibilities, and also how pupils are acquainted with their rights. Data are collected through quantitative research, specifically questionnaire survey methods.
Klíčová slova v angličtině:	Child rights, law, child, parental responsibility, declaration, legislation
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 - dotazník
Rozsah práce:	50 stran + 1 příloha
Jazyk práce:	Čeština

OBSAH

1	ÚVOD	6
1	Vývoj postavení dítěte ve společnosti	7
1.1	Postavení dítěte ve společnosti v historii	7
1.2	Postavení dítěte ve společnosti v současnosti	10
2	Práva dítěte	11
2.1	Práva dítěte v dokumentech	11
3	Úmluva o právech dítěte (1989)	14
2	Práva dětí v České republice	18
3.1	Právo dítěte u nás	18
3.2	Platná legislativa	19
3.3	Rodičovská odpovědnost	21
3.4	Participační práva dítěte	22
4	Výzkumná část	25
4.1	Cíle výzkumu, výzkumné otázky	25
4.2	Výzkumný soubor	25
4.3	Metoda výzkumu	25
4.4	Analýza dat	26
4.5	Závěr výzkumného šetření, diskuse	42
	ZÁVĚR	44

1 ÚVOD

Latinské sousloví „*Ignorantia iuris non excusat*“, v doslovném překladu „*Neznalost práva neomlouvá*“, vyjadřuje jednu z nejdůležitějších právních zásad vůbec. Právní princip vycházející ze starého římského práva nám stanovuje, že neznalost platných zákonů není polehčující okolností, která by omlouvala porušení zákona. Jinými slovy, ať už si člověk není vědom existence daného zákona, jeho následků, nebo o něm zkrátka neví, nemůže se tím vyhnout trestnímu stíhání či jiným sankcím. Dovolila jsem se nad souslovím zamyslet z jiného pohledu a dodat k němu frázi, která vysvětluje úvod do tématu a problematiky méj bakalářské práce. Fráze zní následovně: „Neznalost práva neomlouvá. Neznalost práva nepomáhá.“

Bakalářskou práci na téma Povědomí žáků ZŠ o právech dítěte jsem se rozhodla psát právě z důvodu zájmu o zjištění úrovně znalosti žáků základní školy o jejich právech, tedy právech dítěte. Dle mého názoru je to důležité téma, které je sice ukotveno v rámcově vzdělávacím programu pro základní školy, ale možná je stále trochu opomíjena jeho důležitost. Pokud dítě není vhodným způsobem a dostatečně seznámeno se svými právy, jak se může dovolat pomoci v momentě jejich porušování? A proto jsem se rozhodla zjistit, jak na tom žáci v oblasti informovanosti o právech dítěte jsou.

Bakalářská práce bude rozdělena na dvě části. Část teoretickou a praktickou. Ve svojí práci se budu v teoretické části zabývat vývojem postavení dítěte ve společnosti, a to jak v historickém kontextu, tak v současnosti. Také vývojem práv dítěte především u nás v České republice. Seznámím s nejdůležitějšími mezinárodními dokumenty, které byly klíčové pro ukotvení práv dítěte, jak je známe dnes. Blíže rozeberu Úmluvu o právech dítěte. Další témata, která v práci zazní jsou například rodičovská odpovědnost a participační právo.

Praktická část bakalářské práce bude zaměřena na kvantitativní výzkum, který by měl vypovědět o právní gramotnosti v oblasti práv dítěte žáků sedmých tříd a jejich znalosti Úmluvy o právech dítěte. Jako výzkumný nástroj jsem zvolila dotazníkovou metodu.

Věřím, že tato práce může přispět k posílení povědomí o právech dítěte, participačním právu a k tomu, aby se žáci začali více o dané téma zajímat z vlastní iniciativy a především pro svoje bezpečí.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Vývoj postavení dítěte ve společnosti

První kapitola bakalářské práce je věnována vývoji postavení dítěte ve společnosti. V průběhu historie se postavení a především vymezení termínu „dítě“ výrazně měnilo. Dříve považovány za majetek rodičů dnes rovnocenné bytosti, která mají svoje práva (a povinnosti). I v dnešní době ovšem není postavení dítěte po celém světě jednotné a jejich jedinečnost bytí samozřejmostí. Proto se v téhle kapitole ve stručnosti zaměřím na to, jak tomu bylo v dávné historii až po současnost.

1.1 Postavení dítěte ve společnosti v historii

O pravěku nevíme mnoho. Není tomu výjimkou ani v oblasti pojetí dítěte. Které v té době nejspíš ani stanovené nebylo. „Pravěká společnost měla beztřídní charakter.“ (Šmelová, 2004). Lze tedy předpokládat, že ani dítěti se v tomhle období nepřikládala významnější role.

Dlouhá doba, kdy bylo na dětech v rámci různých kultur pácháno násilí a byly usmrcovány jako oběti božstvu, jsou již dávno minulostí. V antice bylo dítě považováno za bezprávný subjekt (Špeciánová, 2007). V Antickém Řecku v městském státě Sparta byli slabí a nemocní jedinci po narození házeni do propastí nebo jako potrava pro zvěř. Již v těchto dobách byla podceňováno vzdělání a postavení dívek, kterým se nedostávalo stejného vzdělání jako chlapcům. Jeden z nejznámějších řeckých myslitelů a filozofů Platón považoval děti za majetek státu nikoliv rodičů. A tak můžeme říci, že ani v období antiky to neměly děti lehké. Což se bohužel ještě delší dobu nezměnilo.

Ve starověkém Římě nemělo malé dítě až do 4. století n. l. pro společnost žádnou hodnotu (Šmelová, 2004). Ve starověkém Římě měl nad dětmi výsadní právo otec. Neomezená práva nad životem a smrtí svých dětí, nazvané „*patria potestas*¹“, dávalo otci možnost dítě po narození nepřijmout do rodiny či právo ho prodat. Edikt milánský, vydán roku 313 v římském impériu, uznal křesťanství jako státem tolerované náboženství. Díky jeho vydání skončilo období, kdy se mohl otec na svých dětech dopustit násilí a prakticky čehokoliv (Špeciánová, 2007). Křesťané totiž nahlíželi na dítě jako osobnost, která má před Bohem i před

¹ Patria potestas = otcovská moc

lidmi stejná práva. V roce 374 n. l. byl v Římě přijat zákon, který stanovil, že zabití dítěte je považováno za vraždu (Šmelová, 2004).

Dítě ve středověké společnosti bylo opět upozaděno. Ze strany církve byl podporován především patriarchát². V téhle době byli časté vraždy miminek a to přestože bylo zabití novorozence zakázáno a přísně trestáno. Philippe Ariès byl francouzský historik, který ve svém díle Dějiny dětství položil základní myšlenku, která poukazovala na to, že středověk neměl smysl pro dětství. Jakmile se dítě naučilo chodit a mluvit, stal se z něj malý dospělý (Šmelová, 2004).

Změna v přístupu k dětem můžeme pozorovat až v 16. a počátkem 17. století, zejména v prostředí vyšších sociálních vrstev. Kladl se větší důraz na důležitost vzdělávání a výchovy dětství, což vedlo k uznání dětství jako jedinečné vývojové etapy (Šmelová, 2004).

V době osvícenství, a to v průběhu 17. a 18. století se stále více kladl důraz na důležitost výchovy. Přední myslitelé té doby, jako byl anglický filozof John Locke a francouzský myslitel Jean Jacques Rousseau, důležitost výchovy dítěte výrazně podporovali. Locke uznával dětskou přirozenost, zatímco Rousseau dětskou přirozenost považoval přímo za klíčovou. Rousseau se také zajímal o ochranu osobnosti dítěte a jeho práv. Lze tedy shrnout, že během osvícenství rostla snaha porozumět dětem a dětství z různých perspektiv, což projevovalo hlubší zájem o jejich poznání a porozumění (Šmelová, 2004). V tomto období ale také dochází k nárůstu nemanželských a opuštěných dětí. Napoleonův „*Code civil*“³ z roku 1804 na tuto situaci reagoval požadavkem na zřízení dětských útulků v každém departementu⁴.

S rozvojem průmyslové společnosti dochází k masovému zneužívání dětí v podobě dětské práce jako levná pracovní síla, kdy jsou děti zaměstnávány manuálně v továrnách a dolech za nelidských podmínek. Jako reakce na tuto problematiku byly vydány zákony, které omezily dětskou práci v podzemí, stanovily limity pracovní doby a také určily minimální věk pro zaměstnávání dětí (Špeciánová, 2007). V Anglii byly prosazovány tzv. *dětské zákony* (*Childrens Acts*) zabývající se otázkou dětské práce a řešící její problematiku. Však úplný zákaz zaměstnání dětí mladší patnácti let byl vydán až na konci 19. století.

Ve vyspělých zemích začalo být dítě předmětem zkoumání a rozsáhlých výzkumů. V této době se projevila silná tendence k poskytnutí pomoci dětem a zajištění podmínek pro

² Patriarchát = forma společenské struktury charakteristická vedoucí úlohou muže

³ Code civil = francouzský občanský zákoník

⁴ Departamenty = správní celky

zdravý vývoj. Vznikly nové obory, jako je například pediatrie a fyziologie dítěte, které se zabývají specifickými potřebami a vývojem dětí (Šmelová, 2004).

V 19. století byla ve Velké Británii založena významná organizace *NSPCC*⁵ (*National Society for the Prevention of Cruelty to Children*), která se zaměřuje na ochranu práv dětí a stále aktivně působí v této oblasti dodnes (Špeciánová, 2007).

Zásadním zlomem, který je třeba zmínit považujeme všechny důležité dokumenty, vydané v minulém století, které mají nedílný podíl na zakotvení práv dítěte v právním prostředí státu a které se věnují právům dítěte a jejich ochraně. Blíže jednotlivé dokumenty přiblížím níže a v následujících kapitolách. Již na počátku 20. století se zvýšil zájem o prosazení zájmu dítěte. Ale snaha ukotvit zájmy dítěte právně se objevila až po první světové válce. V populárním spisu „Století dítěte“ Ellen Key předpověděla, že v tomto století bude pozornost věnována především dětem a skutečně tomu tak bylo. Proto i my dodnes používáme pro 20. století označení „století dítěte“. Roku 1918 byla v Londýně, poté záhy ve Švédsku, zřízena organizace „*Save of Children*“ – *Zachraňte děti*. Která jako jedna z organizací navrhovala koncept Deklarace práv dítěte (Bůžek; Michalík, 2000).

Významnou událostí pro postavení dítěte ve společnosti 20. století bylo vydání Ženevské deklarace práv dítěte, kterou přijalo roku 1924 shromáždění Společnosti národů (Liga národů). Deklarace se zasloužila o vymezení základních principů ochrany dítěte (Šmelová, 2004). V tomto mezinárodním dokumentu bylo uznáno tvrzení, že „lidstvo má dát dítěti to nejlepší“, aby mohly být zajištěny a zabezpečeny jeho základní potřeby. Během druhé světové války byla snaha o ochranu dětí téměř pozastavena. Hrůzné činy a následky druhé světové války však vedly k hlubšímu zkoumání otázky práv dítěte a přinesly nové poznatky, které bylo třeba zpracovat. *Charta Organizace spojených národů (1945)* otevřela otázku práv dítěte. Dalším významným okamžikem bylo zaležení *Dětského fondu UNICEF* a to k datu 11. prosince 1946 (Bůžek; Michalík, 2000).

Proto můžeme říci, že 20. století bylo, i přes dvě ničivé světové války a extremistické režimy, pro postoj k dítěti ve společnosti celkem zásadní a úspěšný. Od historického pojmu „malý dospělý“ se dítě stalo rovnoprávnou bytostí, která má svoje práva a nárok na ochranu. V minulém století zaznamenáváme také rozmach pedagogických spisů, psychologie a sociologie dětství, což přispělo k lepšímu pochopení potřebám a vývoje dětí.

⁵ NSPCC = Národní společnost pro prevenci týrání dětí

1.2 Postavení dítěte ve společnosti v současnosti

V současné době, tedy ve 21. století, je každé dítě nedílnou součástí společnosti. Když se podíváme na dlouho a náročnou historii vývoje postavení dítěte ve společnosti, boje za práva a ochranu dítěte, můžeme být rádi kam až nás doba posunula a jaké dnes můžeme slavit úspěchy. Dítě ve století 20., poměrně za krátký čas, získalo téměř rovnocenné postavení ve společnosti, jako dospělí. Společnost v dnešní době se stává více respektující k individualitě člověka, ať už dospělého či nezletilého jedince. Zásadní proměnou, která má také vliv na postavení dětí ve společnosti, se stal i přístup rodičů ke svým dětem. Děti se staly centrem zájmů svých rodičů. Tomu přispívá fakt, že v právním řádu jsou také ukotvená práva a povinnosti rodičů vůči dítěti. Kterým se budeme věnovat v jiné kapitole.

Velkou změnou v současném postavení nejen dítěte ve společnosti můžeme vidět hned v několika oblastech. Jedním z nich je například trend „výměny“ rodičů na mateřské dovolené. Čím dál více je bořen mýtus kolem tradičních rolí muže a ženy a tím se i mění přístup k jejich potomkům. V dnešní době je čím dál tím častější vídat na mateřské dovolené muže, tedy tatínky dítěte. I v tom můžeme spatřit změnu, protože je kladen důraz na důležitost dětství a času věnovanému dítěti. V 21. století je kladen velký důraz na přípravu dětí na budoucnost a jejich kariéru. Rodiče investují značné úsilí, aby jim zajistili co nejlepší start do života a úspěch v profesním světě. Tato tendence se projevuje v mnoha aspektech života dětí, od výběru kroužků a aktivit až po kladení vysokých nároků na jejich akademický výkon.

2 Práva dítěte

Křik

Ludvík Aškenazy

„Člověk se narodí, a hned křičí.

Nikdo mu nerozumí,

ale všechny potěšil.

Tady jsem já! řve člověk,

přišel jsem žít.

Jsem tu dobře?

Narodil jsem se u dobrých lidí?

Ve slušném století?

Nevedu náhodou válku?

Je tady zrušeno otroctví?

Mám správnou barvu kůže?

Vhodný původ?

Smím dýchat?

Tak děkuju.“

(Hanzová, 1995).

Práva dítěte představují klíčový aspekt lidských práv, který se zaměřuje na ochranu a podporu dětí jako jedinečných jednotek společnosti. Tato práva se týkají zajištění důstojného života, zdraví, vzdělání, bezpečnosti a participace dětí ve společnosti. Od počátku 20. století se význam a zájem o práva dítěte dramaticky zvýšil, což vedlo k přijetí mezinárodních dohod a deklarací, které chrání práva dětí a zavazují státy k jejich dodržování. Blíže si ty nejdůležitější dokumenty, které se zasloužily o podobu práv dítěte, jak je známe dodnes, přiblížíme v následujících kapitolách.

2.1 Práva dítěte v dokumentech

Deklarace práv dítěte (1924)

Deklarace práv dítěte jinak již zmíněná Ženevská deklarace práv dítěte je prvním pokusem o definici práv dětí na mezinárodní úrovni. Vznikla jako reakce na devastující důsledky na dětech během první světové války a měla pro děti zajistit péči a ochranu. Nejprve

byla schválena Mezinárodní unií pomoci dětem dne 23. 2. 1923 a poté byla přijata dne 26. září 1924 na pátém zasedání Společnosti národů v Ženevě. Text deklarace obsahoval pět bodů, z nichž každý vyjadřoval jedno základní právo dítěte.

- „Právo dětí na prostředky potřebné k hmotnému, morálními i duševnímu rozvoji,
- právo dětí na zvláštní pomoc v případě, že hladoví, jsou nemocné, invalidní, delikventní či osiřelé,
- právo dětí na přednost při poskytnutí pomoci v případě nouze,
- svoboda dětí od hospodářského vykořisťování,
- právo na výchovu, která rozvíjí smysl pro sociální odpovědnost“ (Hofschneiderová, 2014).

Ženevské deklarace nepoužívá pojem "právo" a spíše se zaměřuje na vymezení povinností, které dospělí mají ve vztahu k dětem. Jelikož není deklarace mezinárodní smlouvou nebyla nikdy pro smluvní státy Společenství národů závazná. Valné shromáždění Společnosti národů roku 1934 Ženevskou deklaraci potvrdilo. Smluvní státy se tak zavázaly začlenit principy této deklarace do svých vnitrostátních právních systémů jako závazné. Přesto význam Ženevské deklarace spočívá především v tom, že v systému mezinárodního práva poprvé představila koncept dětských práv, byť odvozených od povinností a odpovědnosti smluvních států (Hofschneiderová, 2014).

Všeobecná deklarace lidských práv (1948)

Skutečný zlom v chápání lidských práv nastal zejména během druhé světové války. Během této války si účastníci protihitlerovské koalice začali uvědomovat vzájemnou závislost mezi mírem a respektováním lidských práv. Nedostatek pozornosti k této spojitosti byl jedním z hlavních důvodů vzniku druhé světové války a selhání Společnosti národů. Na jaře roku 1945 se sešli zástupci 50 států a založili Organizaci spojených národů (OSN). Během této události byla přijata Charta OSN, která po podepsání většiny signatářských zemí a všemi pěti velmocemi vstoupila v platnost 24. října 1945. Na zasedání byla zdůrazněna důležitost pilířů budoucí existence, jedním z nich bylo mimo jiné ochrana lidských práv. (Hanzová, 1995) A tak začala komise OSN pracovat na dokumentu, který měl být souhrnným souborem lidských práv. Dokument obsahující lidská práva, na které mají nárok všichni lidé, tedy muži, ženy i děti, nesl název *Všeobecná deklarace lidských práv (The Universal Declaration of Human Rights)*. Byl poprvé představen 10. prosince 1948 v Paříži. Deklaraci přečetla, tehdejší předsedkyně komise pro lidská práva při OSN, Chaillot Eleanor Rooseveltová. Deklarace obsahovala preambuli,

třicet článků a její znění Valné shromáždění schválilo. Tím se stala prvním světovým dokumentem, kde byl použit výraz „*lidská práva*“ (Bůžek; Michalík, 2000).

Deklarace práv dítěte (1959)

Deklarace práv dítěte, někdy nazývaná též Charta práv dítěte, je historický dokument schválený Valným shromážděním OSN 20. listopadu 1959 v New Yorku. Ačkoliv není právně závazná, má důležitý morální a politický význam vůči připomenutí závazků, které by společnost měla mít vůči dětem. Deklarace sehrála klíčovou roli v prosazování dětských práv a inspirovala k přijetí Úmluvy o právech dítěte.

Stanovila 10 základních principů, které definují základní práva a svobody všech dětí bez ohledu na rasu, pohlaví, náboženství, etnický původ nebo sociální postavení, což je stanoveno hned první zásadě. Druhá zásada se zabývá nárokem dítěte na zvláštní ochranu ze strany státu, společnosti a zasazuje se o rozhodování k nejlepšímu zájmu dítěte při zákonodárné činnosti. Zásada třetí stanovuje právo dítěte na jméno a státní příslušnost již od jeho narození. Stát by měl poskytnout sociální podporu pro dítě ku prospěchu jeho zdravého vývoje. Dítě má právo na zdravé prostředí, ve kterém vyrůstá a lékařskou péči. Tyhle principy jsou obsáhlé ve čtvrté zásadě. Pátá zásada pojednává o nároku postiženého jedince na zvláštní zacházení a péči. Tedy důležitosti individuálního přístupu s ohledem na speciální potřeby dítěte. Každé dítě by mělo vyrůstat v harmonii, lásce a pokud možno se svými rodiči ve stabilním rodinném prostředí, které je nezbytné pro správný vývoj jedince. O materiálním zabezpečení ze strany rodičů i státu a odloučení od matky pouze ve výjimečných situacích a v nezbytném případě, to vše najdeme v zásadě číslo šest. Důležitost možnosti bezplatného vzdělání připomíná zásada sedmá. V ní se také dočteme o tom, že by dítě mělo být vychováno v jeho nejlepší zájmu. A to jak ze strany rodičů, tak pedagogů a všech, kdo se na výchově podílí. Zásada se zabývá i právem dítěte na zotavení hru a volný čas, který je nezbytný pro správný vývoj, stejně jako vzdělání. Osmá zásada určuje prioritní nárok dítěte na ochranu a pomoc. Zásada devátá věnuje pozornost ochraně dítěte před jakoukoliv formou vykořisťování, zanedbáním, surovostí. Zároveň chrání dítě před prací před dosažením minimálního vhodného věku. A i poté zakazuje vykonávat práci, která by mohla dítěti jakýmkoliv způsobem ublížit, jak morálně tak fyzicky. Poslední zásada stanovuje důležitost respektu a stejnému přístupu k dítěti bez ohledu na jeho rasu, náboženství, pohlaví, etnický původ nebo jiné vlastnosti. Dítě by zkrátka mělo být vychováno k respektu a toleranci k odlišnostem. Též by se mělo podílet a být motivováno k porozumění a pomoci druhým (Deklarace práv dítěte, 1959).

3 Úmluva o právech dítěte (1989)

Jedním z nejznámějších a nejdůležitějších dokumentem v oblasti lidských práv a to zejména práv dítěte je Úmluva o právech dítěte (dále jen „Úmluva“⁶), která hraje klíčovou roli v ochraně a podpoře dětí po celém světě.

Dvacáté století bylo poznamenáno mnoha válkami a konflikty, které měly ničivé dopady na životy dětí. Úmluva vychází z Deklarace práv dítěte a byla vytvořena s cílem chránit děti před těmito hrůzami a zajistit jim možnost žít v míru a bezpečí. Deklarace stanovila základní principy ochrany dětí, ale nebyla právně závazná. Úmluva tyto principy dále rozvíjí a dává jim právní sílu. Sloužila jako model pro státy, jak do svých právních systémů začlenit práva dětí. Státy, které Úmluvu ratifikovaly⁷, se zavázaly postupně implementovat její ustanovení do svých právních rámců a praxe. Dodržování Úmluvy sleduje Výbor pro práva dítěte OSN⁸.

Úmluva byla přijata Valným shromážděním OSN 20. listopadu 1989 a vstoupila v platnost 2. září 1990. K roku 2024 byla ratifikována 196 státy. Dosud ji neratifikovaly pouze Spojené státy americké. Mezi tři základní pilíře Úmluvy patří tzv. tři „P“: „Provision“ (zajištění), „protection“ (ochrana), „participation“ (participace). Tedy zajištění základních potřeb pro správný vývoj dítěte, ochranu před nebezpečím a hrozbami, podporu aktivní účasti na životě ve společnosti (Zermatten, 2013).

V jednotlivých článcích se Úmluva věnuje širokému spektru práv dětí. Zaručuje jim například právo na jméno a státní příslušnost, na péči rodičů a rodinné prostředí, na svobodu projevu a přístup k informacím. Zdůrazňuje důležitost vzdělání a ochrany zdraví dětí a chrání je před zneužíváním, zanedbáváním a násilím.

Je nejrozšířenější smlouvou o lidských právech v historii. Inspirovala vlády po celém světě ke změně zákonů a politik a k investicím, takže se konečně více dětem dostává zdravotní péče a výživy, které potřebují k životu a plnohodnotnému vývoji. Jsou také zavedena silnější ochranná opatření na ochranu dětí před násilím a vykořisťováním. Umožnila také většímu počtu dětí, aby byly vyslyšeny jejich hlasy a aby se podílely na životě společnosti (UNICEF, nedat.).

I přes dosažený pokrok v oblasti dětských práv ale stále čelíme značným výzvám. Úmluva není v mnoha zemích plně implementována do praxe, což vede k trvalému porušování

⁶ Úmluva = Úmluva o právech dítěte (1989)

⁷ Ratifikace = konečný souhlas s mezinárodní dohodou

⁸ OSN = Organizace spojených národů

základních práv milionů dětí. Navíc, i po 30 letech od svého přijetí stále není všeobecně známá a pochopená, a to jak mezi dospělými, tak i mezi dětmi (UNICEF, nedatováno).

Obsah Úmluvy o právech dítěte

Celkově se Úmluva o právech dítěte (dále jen Úmluva) skládá z preambule a 54 článků. Články jsou rozděleny do tří částí. V preambuli jsou zmíněny dokumenty z minulosti na které Úmluva navazuje a na kterých jsou postaveny její principy. Je zde také zdůrazněna důležitost ochrany a podpory dětí ze strany států, rodin a společnosti.

První část obsahuje články 1 – článek 41. a sdružuje občanská, politická, sociální, ekonomická a kulturní práva, druhá část, články 42 – 45, pojednává o Výboru pro práva dětí a poslední třetí část v článcích 46 – 54 stanovuje podmínky pro přistoupení k Úmluvě či k jejímu vypovězení. Lze zde nalézt opravdu celou řadu nejrůznějších práv, která jsou dítěti zaručena a garantována, od základních práv jako je právo na život, přes občanská práva, kam patří například i právo na jméno a státní příslušnost, po právo na rodičovskou péči a výchovu, právo na sociální péči nebo i právo na vzdělání a volný čas (Sdělení č. 104/1991 Sb.).

Zároveň Úmluva uvádí i jednotlivá zvláštní ochranná opatření, která dítě chrání v situacích, kdy by docházelo k válečným konfliktům, dále v případě rozporu dítěte se zákonem či vykořisťováním dítěte a v neposlední řadě také za podmínek, kdy dítě přináleží určité etnické menšině nebo domorodému obyvatelstvu. Aby bylo jasné, co si pod těmito zvláštními ochrannými opatřeními představit, uvedu zde jednotlivé příklady. U válečných konfliktů jsou signatářské státy povinny dodržovat, že děti mladší 15 let nebudou povolány do ozbrojených sil a žádné válečné akce se nebudou účastnit. Z hlediska rozporu dítěte se zákonem jsou státy povinny v rámci řešení případných situací dbát např. na zachování důstojnosti a cti dětí, přičemž dětem samozřejmě náleží právo na právní a jinou pomoc. Co se týče vykořisťování, tak se jednotlivé státy zavazují děti chránit jak před ekonomickým, tak i před sexuálním vykořisťováním. Dále jim v souvislosti s vykořisťováním přináleží i právo na ochranu před používáním narkotik a psychotropních drog dle článku 33 Úmluvy o právech dítěte. Ohledně dětí přináležejících určité etnické menšině či domorodému obyvatelstvu státy garantují právo na vlastní kulturu, jazyk nebo náboženství (Sdělení č. 104/1991 Sb.).

Výbor práva pro dítě

Výbor pro práva dítěte je orgán OSN, který dohlíží na dodržování Úmluvy o právech dítěte. Výbor práva pro dítě je zakotven v druhé části Úmluvy o právech dítěte (dále „Úmluva“). Výbor pro práva dítěte se skládá z deseti členů. Členové jsou mezinárodní odborníci, kteří dbají

na dodržování Úmluvy jednotlivými signatářskými státy a kontrolují aktuální stav. Krátce po vzniku Úmluvy výbor zastával velmi důležitou roli, protože členové měli povinnost analyzovat své vnitrostátní předpisy a přizpůsobit je tak, aby byly v souladu s Úmluvou.

Státy signatářské Úmluvy o právech dítěte jsou stále povinny do dvou let od ratifikace Úmluvy přizpůsobit své vnitrostátní právní předpisy tak, aby odpovídaly ustanovením Úmluvy. Zároveň musí ve lhůtě dvou let předložit Výboru pro práva dítěte zprávu o tomto procesu.

Důležitost této povinnosti trvá i nadále, ačkoliv úvodní lhůta pro přizpůsobení již uplynula. Signatáři Úmluvy jsou povinni každých pět let předkládat Výboru pro práva dítěte zprávu o tom, jaká opatření přijali k realizaci svých závazků vyplývajících z Úmluvy. Součástí zprávy musí být i hodnocení situace v dané zemi v oblasti ochrany práv dítěte.

Tato periodicita reportingu umožňuje Výboru pro práva dítěte sledovat vývoj v oblasti ochrany práv dítěte v jednotlivých signatářských státech a v případě potřeby jim doporučit další kroky k posílení ochrany práv dětí.

Tři opční protokoly

Opční protokol je mezinárodní protokol, který rozšiřuje či doplňuje již vydaný dokument. Mohou zavádět další závazky, které se vážou k dané úmluvě, rozšiřovat působnost, posilovat mechanismy pro lepší kontrolu dodržování stanovených zásad. Zkrátka vyplňuje mezery, které úmluva nevystihuje. K Úmluvě o právech dítěte (dále jen „Úmluva“) se vážou hned tři opční protokoly. Státy, které Úmluvu ratifikovaly však nemají povinnost přijmout opční protokoly. To dokazuje i fakt, že žádný ze tří opčních protokolů, spojených s Úmluvou, neratifikovalo všech 196 států, které podepsaly samotnou Úmluvu. Níže jednotlivé opční protokoly blíže představím.

První Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte

Vzhledem k vysokému počtu dětí, které se zapojily, ať už přímo či nepřímo, do ozbrojeného konfliktu a právním mezerám k této problematice v Úmluvě byl dne 25. května 2000 v New Yorku přijat Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů. Za cíl bylo stanovit minimální věkovou hranici pro povolání a účast dětí při ozbrojených konfliktech. Minimální věk byl totiž Úmluvou stanoven na patnáctý rok. Zatímco Opční protokol se zasadil o mezinárodněprávní ochranu dětí do osmnácti let před jakýmkoliv zapojením do ozbrojeného konfliktu (Zermatten, 2013).

Ratifikován byl prozatím pouze 173 státy, včetně České republiky, která jej podepsala dne 6. září 2000 v New Yorku. Protokol obsahuje 13 článků a mimo určení věkové hranice pro účast na ozbrojených konfliktech (Čl. 2) se zabývá stanovením podmínek pro dobrovolné povolání dětí do národních ozbrojených sil (Čl. 3). Článek 6 vyzývá k demobilizaci či propuštění ze služby všech osob povolaných nebo zúčastněných v bojové akci, které jsou v rozporu s Opčním protokolem.

Protokolem byly demobilizovány nebo jinak propuštěny ze služby. Smluvní strany poskytnou, pokud je to nutné, těmto osobám veškerou přiměřenou pomoc pro jejich tělesné a duševní zotavení a jejich společenskou reintegraci (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016).

Druhý Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte

Druhý Opční protokol se týká prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie. Úmluva všeobecně chrání děti před vykořisťováním. Postupem času bylo třeba přesněji a blíže stanovit dané cíle. Obzvláště kvůli narůstajícímu výskytu obchodu s dětmi. Tahle problematika byla vyzdvihnuta na Světovém kongresu o obchodním sexuálním vykořisťování dětí v roce 2006 ve Stockholmu. S úmyslem ochránit děti před obchodováním, prostitucí a pornografií, což je nejčastější forma dětského vykořisťování, vznikl druhý Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte. Obsahuje 17 článků a ratifikovalo ho 187 zemí. Česká republika jej podepsala 26. ledna 2005.

Protokol ve druhém článku vyjasňuje pojmy jako prodej dětí, dětská prostituce, dětská pornografie. Stanovuje trestné činy spojené s vykořisťováním (Čl. 3) a zasazuje se o jejich řádné potrestání. Nabádá k posílení prevence v problematice oblasti a zahrnuje ustanovení o ochraně obětí těchto činů a jejich reintegraci do společnosti (Čl. 9) (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016).

Třetí Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte

Třetí a zatím poslední Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte se skládá ze čtyř částí, obsahuje celkově 24 článků. Protokol zavádí postup předkládání oznámení. Obsahuje a také seznamuje všechny státy, které jsou smluvními stranami daného dokumentu, s pravomocemi Výboru pro práva dítěte, s postupem předkládání oznámení, s věcmi týkající se vyšetřovacího řízení a dalšími.

Protokol zavádí individuální postup při podání stížností, který umožňuje dětem a dospělým, jejichž práva chráněná Úmluvou byla porušena, podat stížnost Výboru pro práva dítěte (dále jen „Výbor“).

2 Práva dětí v České republice

V následující kapitole se budu zabývat tématem práv dětí v České republice. Děti v České republice mají širokou škálu práv, která jsou chráněna Ústavou České republiky, mezinárodními smlouvami, kterými je Česká republika vázána, a dále běžnými zákony. Tato práva zaručují dětem možnost žít zdravý, šťastný a plnohodnotný život.

3.1 Právo dítěte u nás

V České republice existuje komplexní systém právních předpisů na ochranu práv dítěte. Základní principy práv dítěte jsou zakotveny v Ústavě České republiky a v dalších zákonech, mezinárodních úmluvách a ratifikovaných protokolech.

Historie a vývoj práv dítěte v ČR

Stejně jako samotný vývoj dějin našeho státu lze i historii práv dítěte rozdělit do několika etap. V dávné minulosti na území dnešní České republiky neexistoval koncept "práv dítěte" v takové podobě, jak ho známe dnes. Děti byly vnímány spíše jako majetek rodičů a neměly mnoho práv. Často musely pracovat, mohly být bity, trestány a neměly přístup ke vzdělání.

Ve středověku se začaly objevovat první myšlenky o tom, že by děti měly mít svá vlastní práva. Byly založeny první sirotčince a školy pro chudé děti. Nicméně, postavení dětí se i nadále lišilo v závislosti na jejich sociálním statusu. Šlechtické děti měly obvykle přístup ke vzdělání a mohly se těšit z větší ochrany, zatímco chudé děti musely často pracovat a mohly být vystaveny zneužívání a zanedbávání.

V 18. století se začaly objevovat první filozofické a humanistické myšlenky o důležitosti dětství a nutnosti chránit práva dětí. Byly publikovány první knihy o výchově dětí a začaly se objevovat první zákony na ochranu dětí před prací v továrnách a dolech.

Industrializace 19. století vedla k zhoršení životních podmínek dětí, které musely pracovat v továrnách a dolech v nebezpečných a nezdravých podmínkách. To vedlo k většímu tlaku na zavedení zákonů na ochranu dětí. V 19. století byl v Rakousku-Uhersku přijata novela Živnostenského řádu a v rámci ní zákon o zákazu práce dětí do 12 let, i když se spoustou výjimek, a v roce 1869 byl uveden do praxe říšský školní zákon o povinné školní docházce (Burianová, 2016).

Na přelomu 19. a 20. století se však této problematice začala věnovat větší pozornost. Začal se vyvíjet láskyplnější a hodnotnější vztah k dětem ve světě i u nás. Začaly se formulovat

nové definice dětství. V roce 1919 byla založena Liga národů, která zřídila Mezinárodní úřad práce, jehož úkolem bylo chránit práva dětí pracujících. V roce 1924 byla přijata Deklarace o právech dítěte, která stanovila základní principy ochrany dětí (viz kapitola 2).

Po druhé světové válce vznikla Organizace spojených národů (OSN), která se stala vedoucí silou v oblasti prosazování práv dítěte. V roce 1959 byla přijata Deklarace o právech dítěte OSN, která dále rozvíjela principy Deklarace z roku 1924. V roce 1989 byla přijata Úmluva o právech dítěte OSN, která je komplexní mezinárodní smlouvou, která stanoví základní práva dětí a povinnosti států je chránit (viz kapitola 2)

Před rokem 1989 byla ochrana práv dětí v Československu založena na socialistických principech. Stát měl jako ostatně ve všem, dominantní roli v péči o dítě a zdůrazňoval kolektivní zájem nad zájmem individuálním. Z té doby lze zmínit zákon o rodině z roku 1963, zrušen až 1.1.2014, nahrazen zákonem č. a zákon č. 69/1952 Sb. Zákon o sociálně právní ochraně mládeže, který byl zrušen 1.4.1964 (Zákony 69/1952). Nemůžeme však říci, že by tyto zákony dostatečně chránily individuální práva dětí. V praxi se stále vyskytovalo spoustu případů porušování těchto práv.

Po sametové revoluci roku 1989 nastala v oblasti ochrany práv dětí v tehdejším Československu nová éra rozmachu. Po ratifikaci Úmluvy o právech dítěte v roce 1991 začal stát přizpůsobovat své zákony tak, aby mezinárodnímu dokumentu odpovídali. Bylo přijato několik nových zákonů ku prospěchu ochrany práv dětí. Například zákon o rodině a zákon o sociálních službách. Vzniká také řada neziskových organizací, které se na ochranu práv dětí zaměřují. V dnešní době má Česká republika poměrně propracovaný systém ochrany práv dítěte. Který je založen na respektu k dítěti a jeho individuálním potřebám.

3.2 Platná legislativa

Nyní si v bodech představíme důležité právní spisy a zákony, které platí v České republice v současné době a jsou pro nás zásadní v tématu práv dítěte.

Ústava ČR

Ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., ze dne 16. prosince 1992 neboli Ústava České republiky (dále „Ústava ČR“), účinný ode dne 1. ledna 1993, představuje nejvyšší, nejdůležitější a nejzákladnější zákon a zároveň zákon s nejvyšší právní silou v České republice. Ústava ČR je nadřazena všem právním předpisům a žádný z nich s ní nesmí být v rozporu. Skládá se z preambule, 8 hlav, dohromady obsahuje ze 113 článků (Ústava ČR).

Z hlediska práv dítěte je Ústava důležitá hned v několika bodech. „*Základní práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci.*“⁹ z článku 4 Ústavy ČR vyplývá, že jednotlivá lidská práva, kterých nedílnou součástí jsou práva dítěte, jsou chráněna. A to je podstatné zmínit z hlediska tématu práce.

Článek 10 Ústavy ČR pojednává o přijetí mezinárodních smluv, které naše republika ratifikuje a je k nim vázána, jakou součást právního řádu. Tím pádem nám ustanovuje povinnost dodržovat, i tolikrát zmíněnou, Úmluvu o právech dítěte.

Listina základních práv a svobod

Listina základních práv a svobod (LZPS), zkráceně také Ústava, je soubor základních práv a svobod, které garantuje stát všem občanům České republiky. Můžeme ji chápat jako jakýsi manuál lidských práv v naší zemi. LZPS tvoří základní rámec pro tato práva a svobody, ale jejich detailní úpravu najdeme v různých zákonech a dalších předpisech.

Co se týče struktury LZPS, tak se skládá z preambule, která obsahuje obecné demokratické principy a ideály, na kterých je Česká republika založena. Dále ji tvoří 6 hlav:

- **Hlava první:** Obsahuje obecná ustanovení o základních právech a svobodách jak dospělých, tak dětí. Důležité je, že všechna tato práva a svobody jsou podle Listiny nezadatelná, nezcizitelná, nepromlčitelná a nezrušitelná. To znamená, že se jich nikdo nemůže dobrovolně vzdát, stát je nemůže odebrat a nelze se jich domoci promlčením. Hlava první také definuje principy svobody a rovnosti lidí a vztahu mezi státem a občanem.
- **Hlava druhá:** Pojímá lidská práva a základní svobody. Obsahuje například právo na život, právo na svobodný pohyb a pobyt, svobodu projevu, právo na vzdělání, právo na práci a další.
- **Hlava třetí:** Zahrnuje práva národnostních a etnických menšin. Zaručuje práva menšin na jejich jazyk, kulturu a vzdělání.
- **Hlava čtvrtá:** Jsou psána práva hospodářská, sociální a kulturní. Patří sem například právo na práci, právo na sociální zabezpečení, právo na bydlení a právo na vzdělání.
- **Hlava pátá:** Právo na soudní a jinou právní ochranu zmiňuje hlava pátá. Definuje základní principy spravedlivého procesu a přístupu k soudu.

⁹ Citováno z: ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, čl. 4

- **Hlava šestá:** Obsahuje ustanovení společná. Upravuje například otázky zákazu zneužívání práv, platnosti a účinnosti Listiny.¹⁰

LZPS je součástí ústavního pořádku České republiky a má nejvyšší právní sílu. V případě porušení práv a svobod zaručených Listinou se můžeme obrátit na soud (Listina základních práv a svobod, 1992).

Občanský zákoník

Dalším velice důležitým pramenem práva vztahujícím se k právům dítěte je zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Tenhle komplexní zákoník upravuje hmotné soukromé právo. I v něm můžeme najít důležité paragrafy, které se vážou k právům dítěte.

Velice důležitý je pro nás § 25 občanského zákoníku, kde je stanoveno, že na nenarozené dítě, teprve počaté dítě, se již pohlíží jako na dítě narozené, vyhovuje-li to jeho zájmům. Toto ustanovení navazuje na Listinu základních práv a svobod ustanovení čl. 6, kde bylo stejně jako v občanském zákoníku uvedeno, že nenarozené dítě má zaručenou právní ochranu už před narozením hlavně z důvodu aplikovatelnosti jeho práv ve vztahu ke třetím osobám.

3.3 Rodičovská odpovědnost

V téhle kapitole se blíže podíváme na termín rodičovská zodpovědnost, který se úzce váže k právům dítěte. V České republice máme rodičovskou povinnost zakotvenou v několika zákonech a to především v zákoně č. 210/1998 Sb. Zákon o rodině, dále také v Občanském zákoníku. Můžeme říci, že rodičovská odpovědnost je souhrn práv a povinností rodičů, které jim udává zákon za účelem zajištění řádné výchovy a péče o nezletilé dítě. Jejím cílem je chránit zájmy a potřeby dítěte a zajistit mu tak optimální podmínky pro jeho zdravý rozvoj.

Rodičovská odpovědnost vzniká narozením dítěte, zaniká jeho zletilostí. Rodičovská odpovědnost matky vůči dítěti vzniká ihned po porodu. Na rozdíl od otce, kdy jeho rodičovská odpovědnost se buď váže na manželství s matkou, nebo vyžaduje další právní kroky k jejímu určení. Tyto kroky mohou zahrnovat společné prohlášení rodičů, soudní rozhodnutí, nebo provedení genetického testu. Je důležité zmínit, že oba rodiče, ať už žijí společně, či nikoliv, mají vůči dítěti stejná práva a povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti. Soud má v moci, ze závažných důvodů, pozastavit výkon rodičovské odpovědnosti či ji omezit. Rodič také může být, stanoví-li tak opět soud, odpovědnosti zbaven (gov., nedatováno¹¹). A to

¹⁰ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. a ústavního zákona č. 295/2021 Sb.

¹¹ Dostupné z: <https://portal.gov.cz/rozcestniky/rodivcovska-odpovednost-RZC-6> [cit. 2024-03-18]

ve chvíli, kdy svoje povinnosti vůči dítěti opakovaně zanedbává nebo zneužívá. Jako vždy platí, že na prvním místě jsou zájmy dítěte. Rodičovská odpovědnost sama zaniká v momentě, kdy se z dítěte stane zletilý a svéprávný (Polišenská; Feberová; Stuchlík, 2019).

Jedna ze základních rodičovských povinností je, jak už bylo výše zmíněno, zajistit dítěti vhodnou péči a ochranu. Nejedná se však pouze o hmotné a materiální zabezpečení, ale také o péči dítěte z hlediska správného psychického vývoje. Rodiče mají dle zákona zodpovědnost za výchovu nezletilého jedince, mohou usměrňovat chování svých dětí a stanovovat jim přiměřená pravidla. Mohou jim ukládat drobné domácí práce a povinnosti, také jim zakazovat nevhodné chování a aktivity. Vše ku prospěchu dítěte. Naopak povinností dítěte je akceptovat výchovná opatření, dodržovat je a podřídit se jim. Úkolem rodičů je učit děti morálce, hodnotám a zodpovědnosti. Pečovat o své dítě musí rodiče jak po fyzické stránce, tak psychické a duševní. Nezbytná je také ochrana dítěte před jakoukoliv újmou a ohrožením. To zahrnuje zajištění bezpečného prostředí pro výchovu a vývoj dítěte (Polišenská; Feberová; Stuchlík, 2019).

Mezi další důležitý závazek patří vyživovací povinnost, která na rozdíl od ostatních povinností nezaniká zletilostí dítěte a není pro ni stanovena přesně pevná doba. V praxi to znamená, že dítě má právo na výživné po dobu, co není schopno se samo živit, například když po dosažení 18 let pokračuje ve studiu. Nejvyšší hranice je stanovena na 26 let. Výjimkou je dítě nemocné či invalidní, v tom případě může vyživovací povinnost trvat déle. Pokud panují mezi rodiči vážné neshody tak dítěti, dle občanského zákoníku, soud jmenuje kolizního opatrovníka. Rodiče jsou zákonnými zástupci dítěte při právních jednáních. Mají právo za ně uzavírat smlouvy a hájit jejich zájmy. Například v soudních sporech, kdy dítě utrpí újmu a rodiče ho zastupují v jednání s pojišťovnou nebo přímo u soudu. Jako zákonní zástupci mohou dítěti vyřizovat nejrůznější doklady, jako třeba cestovní pas. Jsou také správci jmění dítěte. Pokud panují mezi rodiči neshody, v případě potřeby, rozhoduje za rodiče soud. V nejzávažnějších případech může soud navrhnout opatrovníka pro správu jmění dítěte (Polišenská; Feberová; Stuchlík, 2019).

3.4 Participační práva dítěte

Nyní si rozebereme participační práva dítěte, která představují důležitou součást pojetí práv dítěte. Jsou to práva, která umožňují dětem se aktivně podílet a účastnit se záležitostí, které se jich týkají a také svobodně vyjadřovat své názory a přání. Participační práva jsou ukotvena v Úmluvě o právech dítěte (1989) a dalších mezinárodních dokumentech. A to přesněji v článku 12 a 13. Článek 12 pojednává o právu dítěte být vyslyšeno, svobodně smět formulovat

a vyjadřovat svoje postoje a názory. V následujícím článku, článku 13, je stanoveno, že dítě má svobodu projevu. Také má mít právo na jakýkoliv způsob rozšiřování obzorů, ve smyslu myšlenek či informací, ať už písemně, ústně nebo prostřednictvím jiných prostředků. V dnešní době se stále více prosazují a je na ně kladen důraz i ve vnitrostátních legislativách. Česká republika má participační práva stanovena v zákoně č. 210/1998 Sb. Zákon o rodině, který upravuje práva a povinnosti rodičů a dětí. Například § 31 odst. 3 stanovuje, že *"Dítě, které je schopno s ohledem na stupeň svého vývoje vytvořit si vlastní názor a posoudit dosah opatření jeho se týkajících, má právo obdržet potřebné informace a svobodně se vyjadřovat ke všem rozhodnutím rodičů týkajících se podstatných záležitostí jeho osoby a být slyšeno v každém řízení, v němž se o takových záležitostech rozhoduje."*¹²

Úmluva o právech dítěte však není jediným dokumentem zaručující participační práva dítěti. Evropská úmluva o výkonu práv dětí, která byla přijata do českého právního, je v čl. 3 stanoveno: *„Dítě, které má podle vnitrostátních předpisů dostatečnou schopnost chápat situaci, bude mít v soudním řízení, které se jej týká, zaručena následující práva nebo bude mít možnost se těchto práv domáhat:*

- a) *dostávat příslušné informace,*
- b) *být konzultováno a moci vyjádřit svůj názor;*
- c) *být informováno o možných důsledcích vyhovění jeho názoru a o možných důsledcích jakéhokoliv rozhodnutí.*¹³

Existuje mnoho důvodů, proč je důležité respektovat participační práva dítěte. Mezi nejdůležitější z nich však patří rozvoj dovednosti a schopnosti kriticky myslet, uvažovat a rozhodovat. Dítěti je díky participaci dán pocit, že je nedílnou, důležitou součástí společnosti. Jejich názory a postoje jsou brány vážně a rovnocenně. Podstatné je to zejména pro rozvoj demokratické společnosti, ve které by se měl každý, včetně dětí, aktivně účastnit. Co se týče implementace participačních práv dítěte, tak pro funkčnost a účinnost je vyžadován komplexní přístup ve více směrech. Jak už jsem výše zmínila, legislativně máme práva zakotvena v několika vnitrostátních zákonech i mezinárodních dokumentech. Důležitá je kodifikace participačních práv v zákoně č. 561/2004 Sb. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání neboli také často zkráceně označován jako školský zákon. Dítě by mělo být vychováváno k participaci nejen rodiči, ale také vzděláváno v této oblasti

¹² Citováno ze zákona č. 210/1998 Sb. Zákon o rodině § 31 odst. 3

¹³ Citováno ze Sdělení č. 54/2001 Sb. m. s. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí

pedagogy. Nezbytnou podmínkou pro rozvoj participace dětí je vytvoření bezpečného, podpůrného prostředí.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Výzkumná část

Bakalářská práce je založena na kvantitativním výzkumu. Problematika a ústředním tématem práce i pro výzkumnou část je zjištění povědomí žáků ZŠ o právech dítěte.

4.1 Cíle výzkumu, výzkumné otázky

Výzkumným cílem praktické části méj bakalářské práce je zjistit znalosti žáků ZŠ v oblasti práv dítěte.

Výzkumné otázky jsou následující:

- Jaké mají žáci povědomí o právech dítěte?
- Jaká je znalost žáků Úmluvy o právech dítěte?
- Jaké mají žáci povědomí o rodičovských povinnostech v rámci práv dítěte?
- Jakým způsobem jsou žáci informováni o právech dítěte?

4.2 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tvoří žáci 7. třídy náhodně vybraných základních škol. Výzkumný soubor jsem vybrala s ohledem na rámcový vzdělávací program.

4.3 Metoda výzkumu

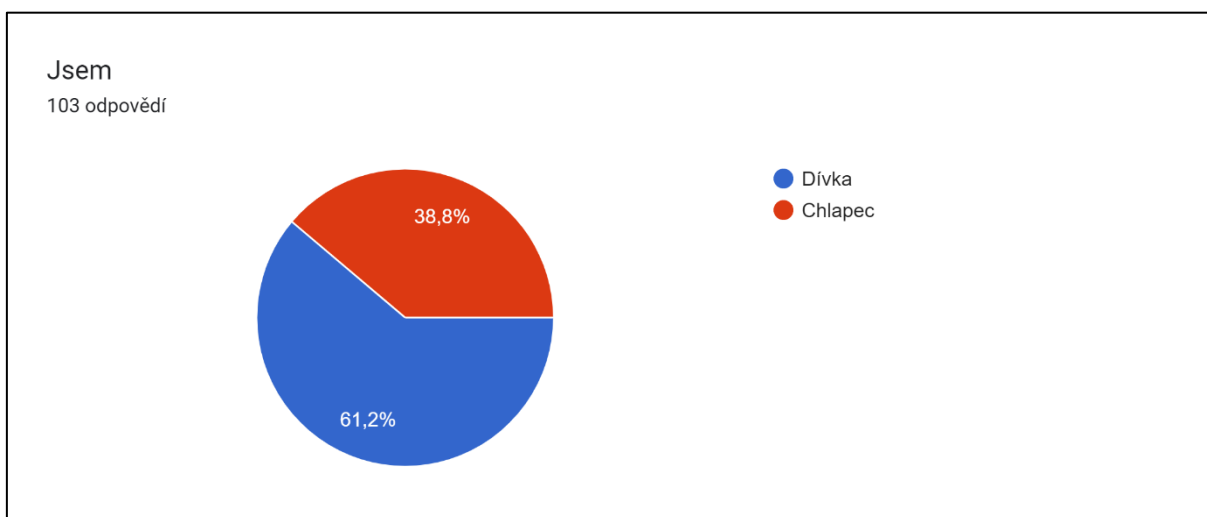
K vypracování teoretické části práce a k získání odpovědí na výzkumné otázky jsem zvolila kvantitativní metodu. Tento druh výzkumu sleduje množství jednotlivých jevů. Data byla zkompletovaná prostřednictvím dotazníkového šetření, které bylo anonymní (Gavora, 2010). Dotazník je charakterizován jako jednotná soustava otázek, které jsou jasně formulované a respondentovi přístupné (Chráška, 2016). K shromáždění dat o povědomí žáků o jejich právech byl použit dotazník s 22 otázkami různého typu (otevřené, uzavřené a polootevřené). Otázky byly pečlivě vybrány s ohledem na téma a věkové kategorie respondentů. Dotazník byl vytvořen v internetové doméně Google Forms a distribuován do škol v České republice prostřednictvím e-mailu. Zpětná vazba k e-mailům byla minimální. Tudíž se potvrdila jedna ze slabých stránek kvantitativního výzkumu a to nízká návratnost dotazníků. Avšak díky známosti konkrétních učitelů se celkem se dotazníkového šetření zúčastnilo 103 žáků z různých škol.

4.4 Analýza dat

Podkapitola bude věnována analýze dat získaných z dotazníkového šetření.

První dvě obecné otázky měly za úkol zjistit pohlaví žáka a místo, kde žák navštěvuje základní školu.

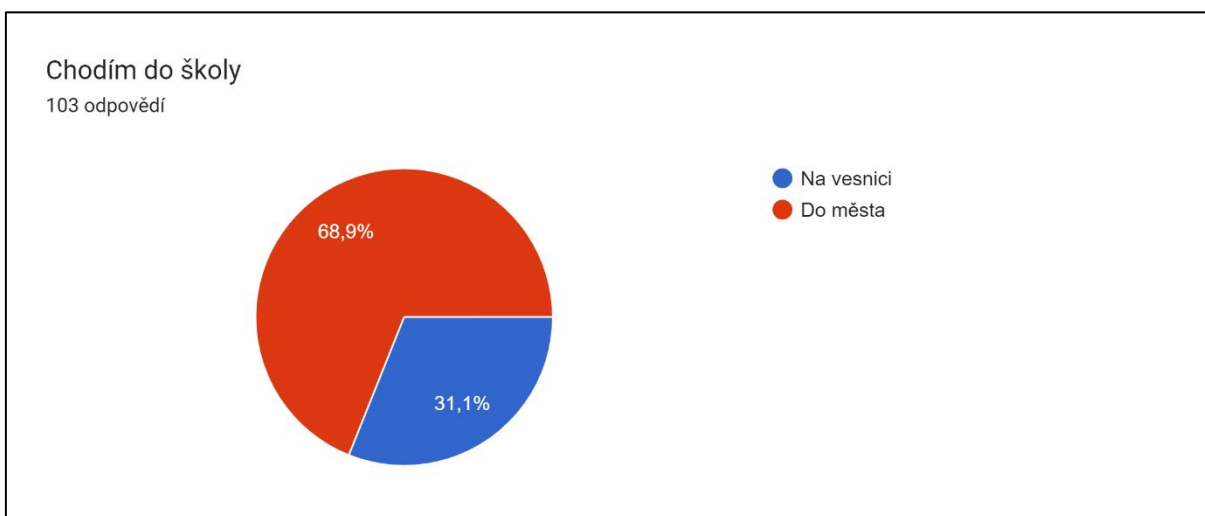
Otázka č. 1

Graf č. 1- pohlaví respondentů

Z grafu vyplývá, že většina respondentů bylo ženského pohlaví a to přesněji 63 (61,2 %) a 40 (38,8 %) respondentů mužského pohlaví.

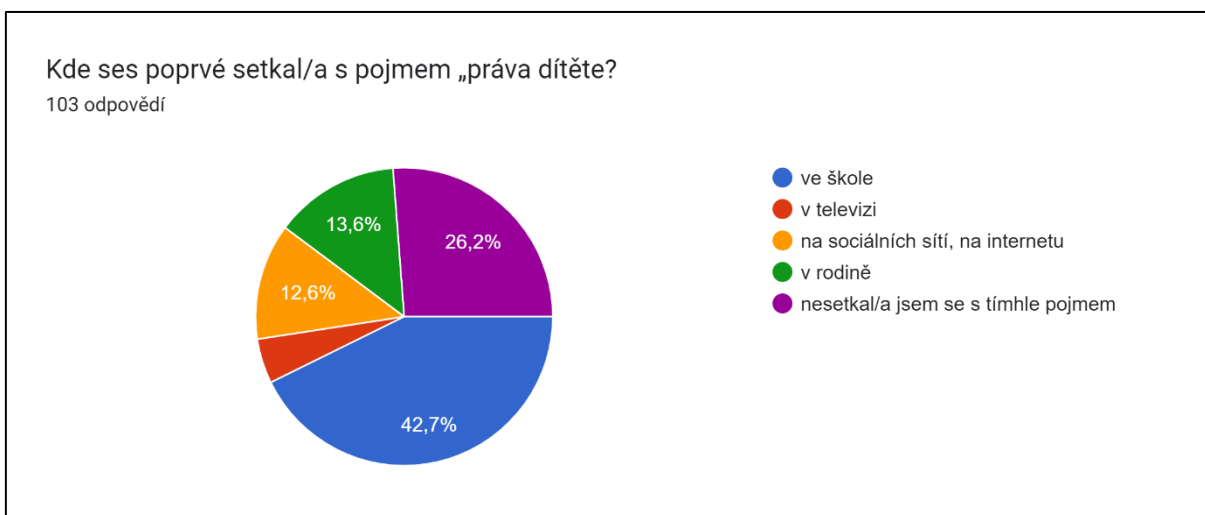
Otázka č. 2

Graf č. 2 – lokalita navštěvované základní školy

Dotazník byl určen pro žáky 7. tříd. Ve druhé otázce jsem zjišťovala v jaké lokalitě na vesnici/ve městě, žáci navštěvují základní školu. 71 (68,9 %) respondentů odpovědělo, že navštěvují základní školu ve městě. Zbýlých 32 (31,1 %) respondentů základní školu navštěvují na vesnici.

Otázka č. 3

Graf č. 3 – pojem „práva dítěte“

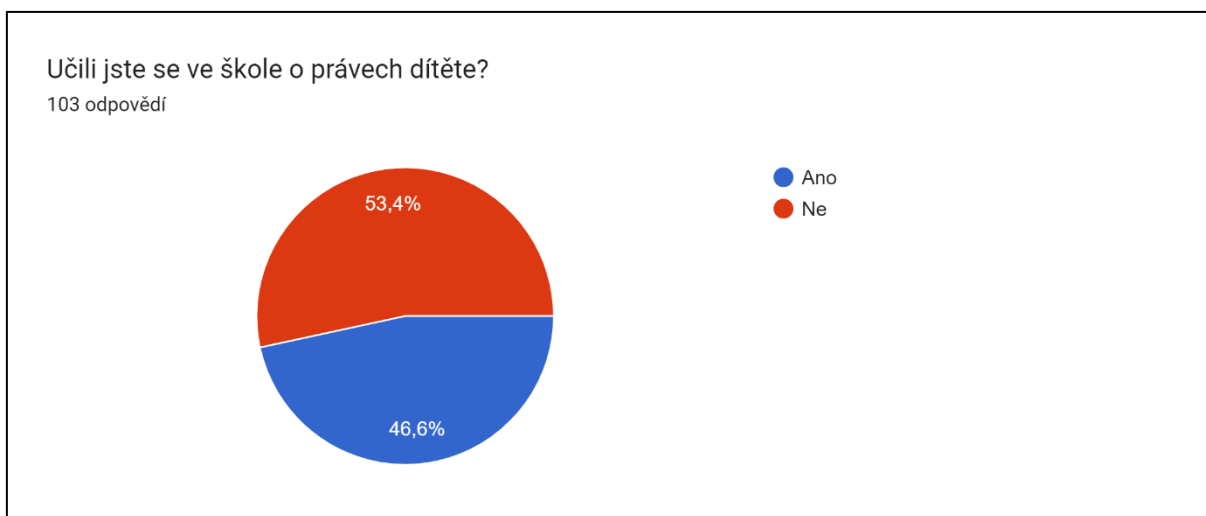
Třetí otázka je zaměřena na pojem „práva dítěte“. Otázka má za cíl zjistit, zda se žák s pojmem již někdy setkal a případně v jakém prostředí nebo díky jakým prostředkům. 44 respondentů (42,7 %) se s pojmem setkali ve škole, 27 respondentů (26,2 %) se s právy dítěte dosud nesetkali, 14 respondentů (13,6 %) se dozvěděli o pojmu v rodinném prostředí, 13 respondentů (12,6 %) na sociálních sítích či internetu, a pouze 5 respondentů (4,9 %) v televizi.

Otázka č. 4

Jaká práva dítěte znáš?

První otevřená (nepovinná) otázka dotazníku zjišťovala konkrétní znalost žáků, kteří odpověděli, že se s pojmem práva dítěte již setkali, práv dítěte. Mezi nejčasnější plnohodnotné odpovědi patřilo: právo na vzdělání, právo na život. V ojedinělých případech se vyskytovaly odpovědi jako právo na svůj názor, na odpočinek. Nejčasněji však byla odpověď prostě „nevím“.

Otázka č. 5

Graf č.4 – práva dítěte jako téma ve škole

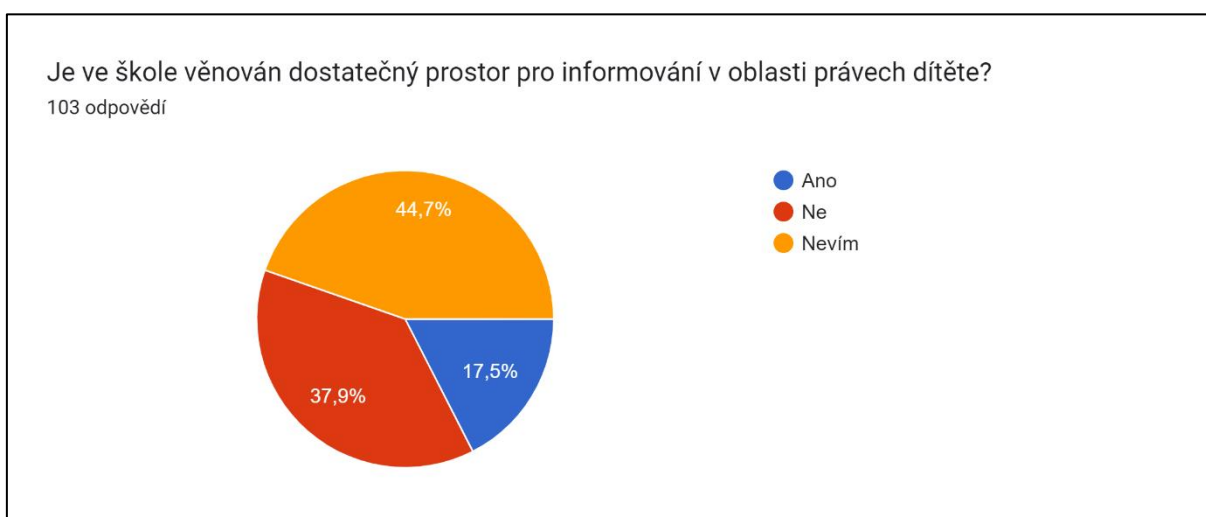
Další uzavřená otázka na odpovědi ano/ne se týkala tématu práva dítěte a zda se o něm žáci učili. Většina, tedy 55 respondentů (53,4 %) zaškrtnulo odpověď „ne“ a zbylých 48 respondentů (46,6 %) odpovědělo, že s o právech dítěte ve škole učili.

Otázka č. 6

Pokud jsi na předchozí otázku odpověděl ano/ne, v rámci jakého předmětu jste se učili o právech dítěte?

Na otázku č. 6 odpovídali respondenti pouze, když v předchozí otázce dali možnost „ano“, tedy učili se ve škole o právech dítěte. 46 respondentů ze 48, které možnost ano dali, na otázku odpovědělo. Nejčastější odpovědí byl předmět občanská výchova, jinak také výchova k občanství. Ojediněle se objevila odpověď jako výchova ke zdraví, rodinná výchova, třídnická hodina.

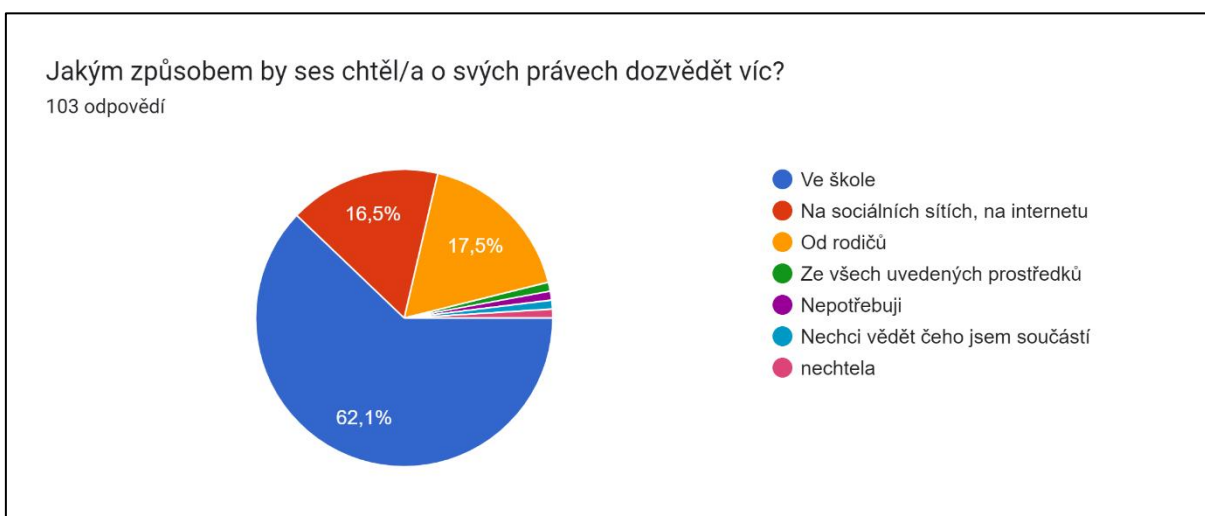
Otázka č. 7

Graf č. 5 – informovanost o právech dítěte

Zda je ve škole věnován dostatečný prostor pro informování žáků v oblasti právech dítěte jsem se pokoušela zjistit pomocí otázky číslo 7. 46 respondentů (44,7 %) vybralo variantu *nevím*, 39 respondentů (37,9 %) zodpovědělo, že ve škole informovanosti o právech dítěte není věnován dostatečný prostor. A pouze 18 respondentů (17,5 %) daly možnost *ano*.

Otázka č. 8

Graf č. 6 – způsob informovanosti

Osmá otázka se žáků tázala, jakým způsobem by se o svých právech, tedy právech dítěte, chtěli dozvědět více informací. Více než většina a to 62,1 % respondentů, tj. 64 žáků, vybralo možnost ve škole. 18 respondentů (17,5 %) by se o svých právech raději dozvěděli od rodičů, 17 respondentů (16,5 %) na sociálních sítích či internetu. Pouze jeden dotazovaný dal možnost „ze všech uvedených prostředků“. Zbylí respondenti zájem o znalost práv dítěte nemají.

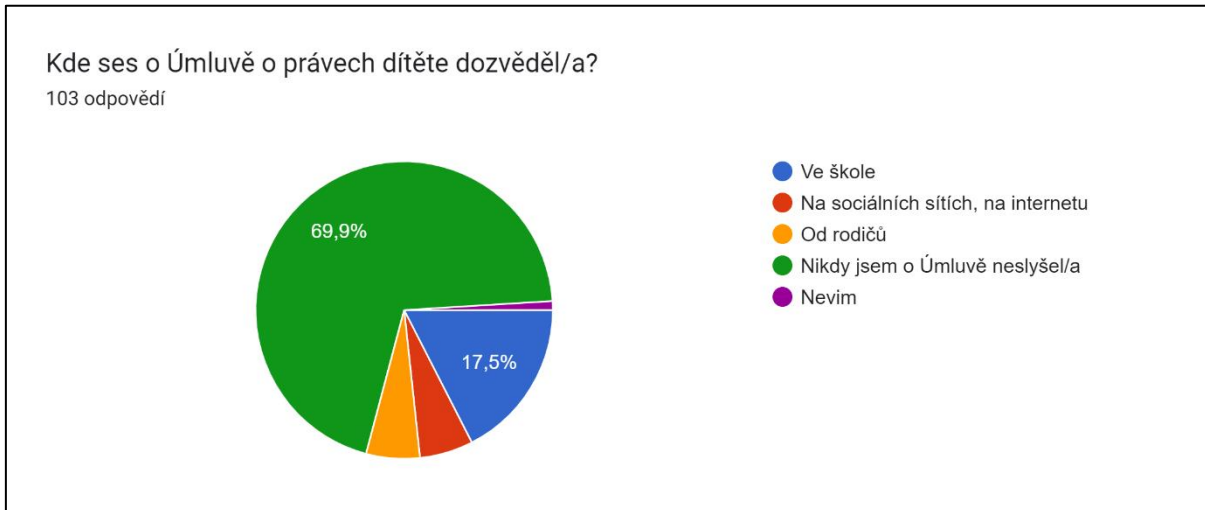
Otázka č. 9

Graf č. 7 – Úmluva o právech dítěte

Konkrétnější už byla otázka č. 9. Která se dotazovaných ptala na dokument Úmluva o právech dítěte. 82 respondentů (79,6 %) se s dokumentem nikdy nesetkali nebo o něm neslyšeli, zatímco 21 respondentů (20,4 %) ano.

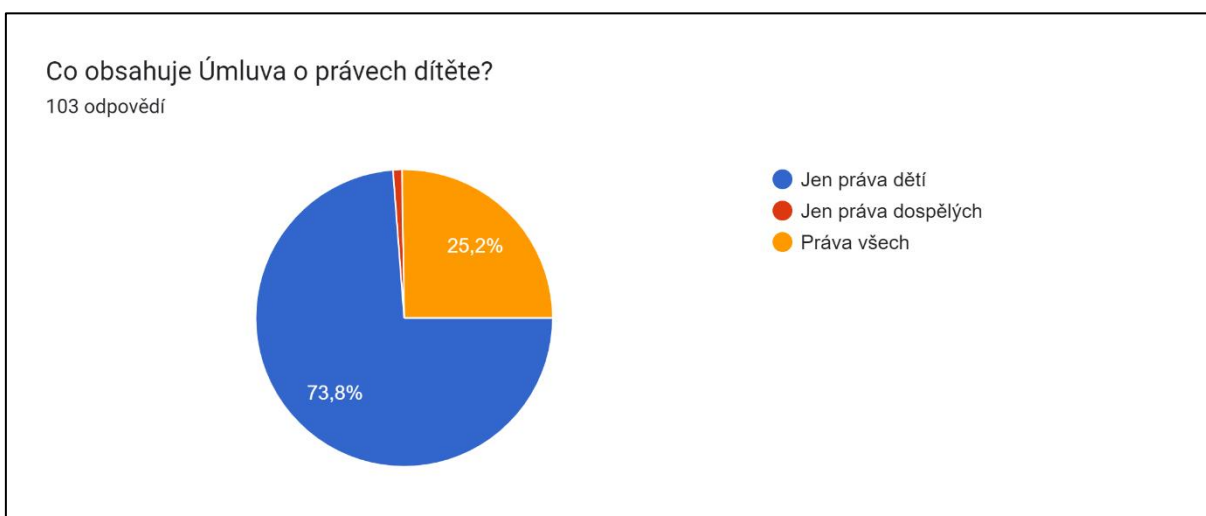
Otázka č. 10

Graf 8. – Úmluva o právech dítěte informovanost

Desátá otázka mého dotazníku pro žáky navazovala na otázku předešlou. Žáci zaškrtovali možnosti, kde se o Úmluvě o právech dítěte dozvěděli (dále jen „Úmluva“). Většina, přesněji 72 respondentů (69,9 %), o *Úmluvě nikdy neslyšelo*. 17,5 % respondentů se o Úmluvě dozvěděli ve škole. 6 respondentů (5,8 %) *od rodičů* a stejný počet *na sociálních sítích, internetu*.

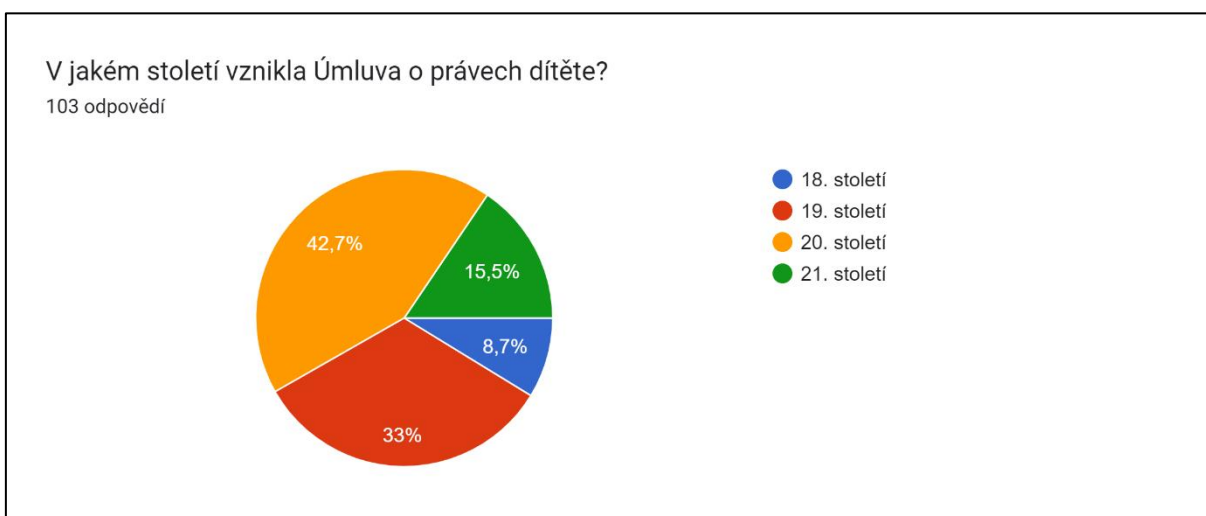
Otázka č. 11

Graf č. 9 – obsah Úmluvy o právech dítěte

Následující otázka byla zaměřena na přímé zjištění znalostí z Úmluvy o právech dítěte. Předpokládala jsem, že i když spousta respondentů o Úmluvě nikdy neslyšela, poznatky z ní vzaté, by znát mohli. Na otázku co obsahuje Úmluva o právech dítěte si 76 respondentů (73,8 %) myslí, že pouze *práva dětí*, 26 respondentů (25,2 %) odpovědělo, že obsahuje *práva všech* a jedna odpověď se připsala k variantě *jen práva dospělých*.

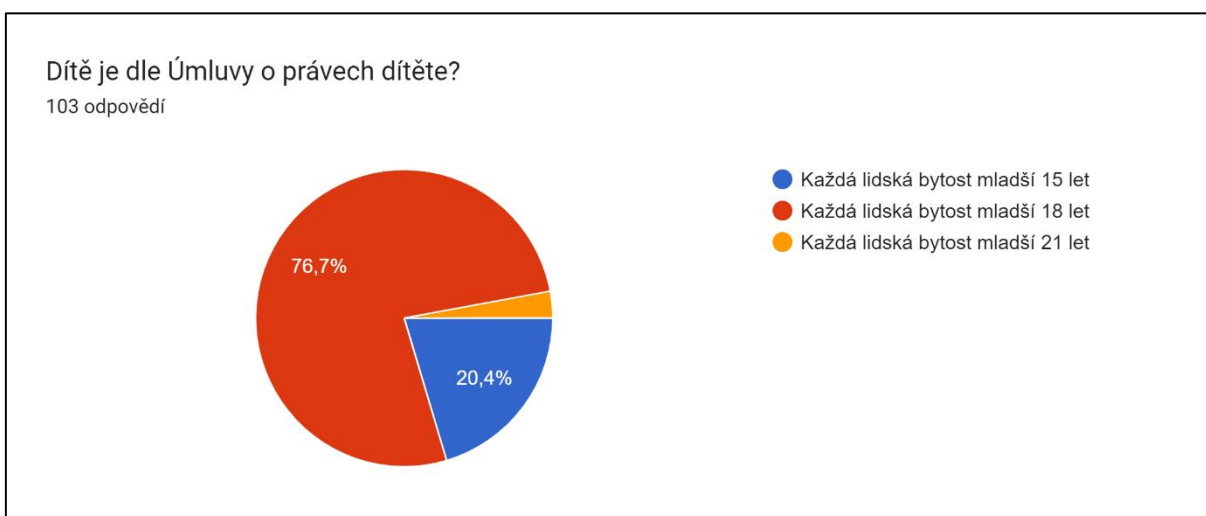
Otázka č. 12

Graf č. 10 – povědomí o vzniku Úmluvy o právech dítěte

Otázka č. 12 se nesla v podobném duchu, jako ta předchozí, ale otázka byla na vznik Úmluvy o právech dítěte. Cílem nebylo zjistit přesné znalosti respondentů, ale jejich povědomí, v jakém století by mohl být datován vznik Úmluvy o právech dítěte. Nejvíce respondentů (42,7 % = 44 respondentů) odpovědělo správnou odpověď 20. století. 9 respondentů (8,7 %) si myslí, že je vznik datován v 18. století, 34 respondentů (33 %) v 19. století, 16 respondentů (15,5 %) v 21. století.

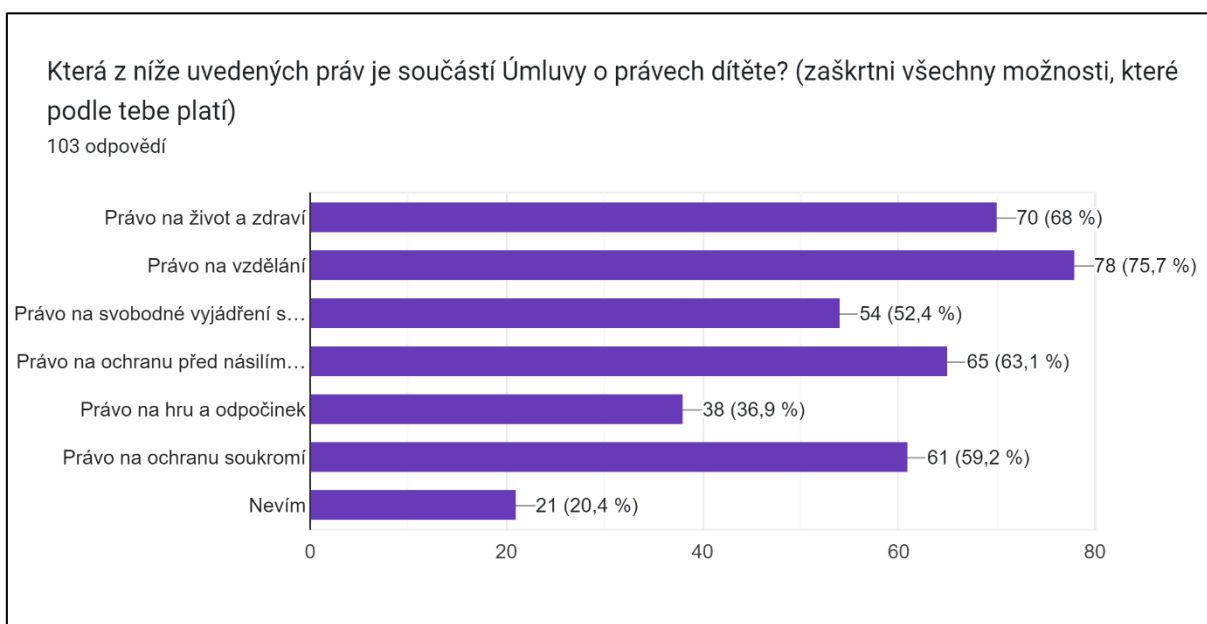
Otázka č. 13

Graf č. 11 – povědomí o vymezení dítěte dle Úmluvy o právech dítěte

Graf výše nám ukazuje kolik % respondentů odpovědělo, jak je dle Úmluvy o právech dítěte vymezeno věkově dítě. 79 respondentů (76,7 %) odpovědělo, že je dítě *každá lidská bytost mladší 18 let*. Což byla správná odpověď na otázku. Ze zbylých respondentů 21 odpovědělo, že je dítě *každá lidská bytost mladší 15 let* a 3, že je dítě *každá lidská bytost mladší 21 let*. Což nám napovídá, že žáci nemají povědomí ani o základních a velice důležitých pojmech v rámci práva dítěte.

Otázka č. 14

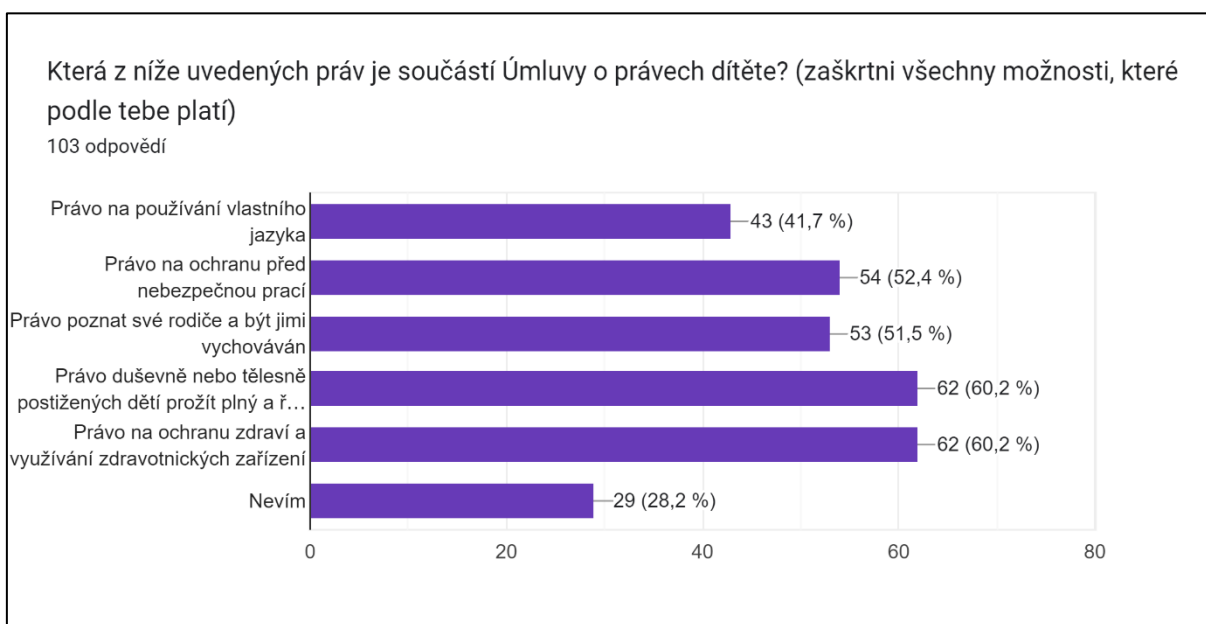
Graf č. 12 – práva dítěte zakotvené v Úmluvě o právech dítěte (část 1)

Otázka č. 14 je výběr možností práv, které jsou dle respondenta součástí Úmluvy o právech dítěte. Otázka obsahovala na výběr tyto odpovědi:

- *Právo na život a zdraví* (70 respondentů; 68 %)
- *Právo na vzdělání* (78 respondentů; 75,7 %)
- *Právo na svobodné vyjádření svého názoru* (54 respondentů; 52,4 %)
- *Právo na ochranu před násilím a zneužíváním* (65 respondentů; 63,1 %)
- *Právo na hru a odpočinek* (38 respondentů; 36,9 %)
- *Právo na ochranu soukromí* (61 respondentů; 59,2 %)
- *Nevím* (21 respondentů; 20,4 %)

Z toho vyplývá, že nejvíce respondentů by do Úmluvy zařadilo především *právo na život a zdraví, právo na vzdělání*.

Otázka č. 15

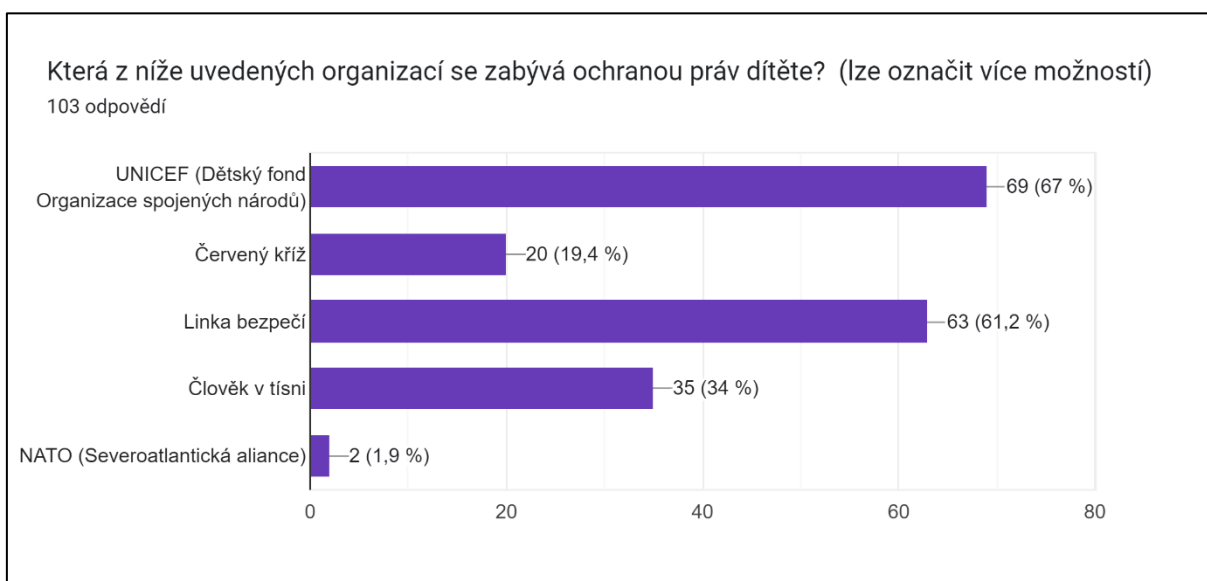
Graf č. 13 – práva dítěte zakotvené v Úmluvě o právech dítěte (část 2)

Část 2 předešlé otázky je sestavena na stejném principu. Jen jsou zde zmíněna méně známá práva dítěte, ne však méně postatná. A tak se podíváme, jak žáci odpověděli zde:

- *Právo na používání vlastního jazyka* (43 respondentů; 41,7 %)
- *Právo na ochranu před nebezpečnou prací* (54 respondentů; 52,4 %)
- *Právo poznat své rodiče a být jimi vychováván* (53 respondentů; 51,5 %)
- *Právo duševně nebo tělesně postižených dětí prožít plný a řádný život* (62 respondentů; 60,02 %)
- *Právo na ochranu zdraví a využívání zdravotnických zařízení* (62 respondentů; 60,02 %)
- *Nevím* (29 respondentů; 28,2 %)

Z toho vyplývá, že nejvíce respondentů by do Úmluvy zařadilo především *právo duševně nebo tělesně postižených dětí prožít plný a řádný život a právo na ochranu zdraví a využívání zdravotnických zařízení*.

Otázka č. 16

Graf č. 14 – povědomí o organizacích na ochranu práv dítěte

Otázka č. 16 zjišťuje povědomí žáků o organizacích, které se zabývají ochranou práv dítěte. Níže si opět shrneme, jak respondenti odpověděli.

- UNICEF (Dětský fond Organizace spojených národů) (69 respondentů; 67 %)
- Červený kříž (20 respondentů; 19,4 %)
- Linka bezpečí (63 respondentů; 61,2 %)
- Člověk v tísni (35 respondentů; 34 %)
- NATO (Severoatlantická aliance) (2 respondentů; 1,9 %)

Je zřejmé, že nejznámější organizací mezi žáky je Dětský fond Organizace spojených národů UNICEF.

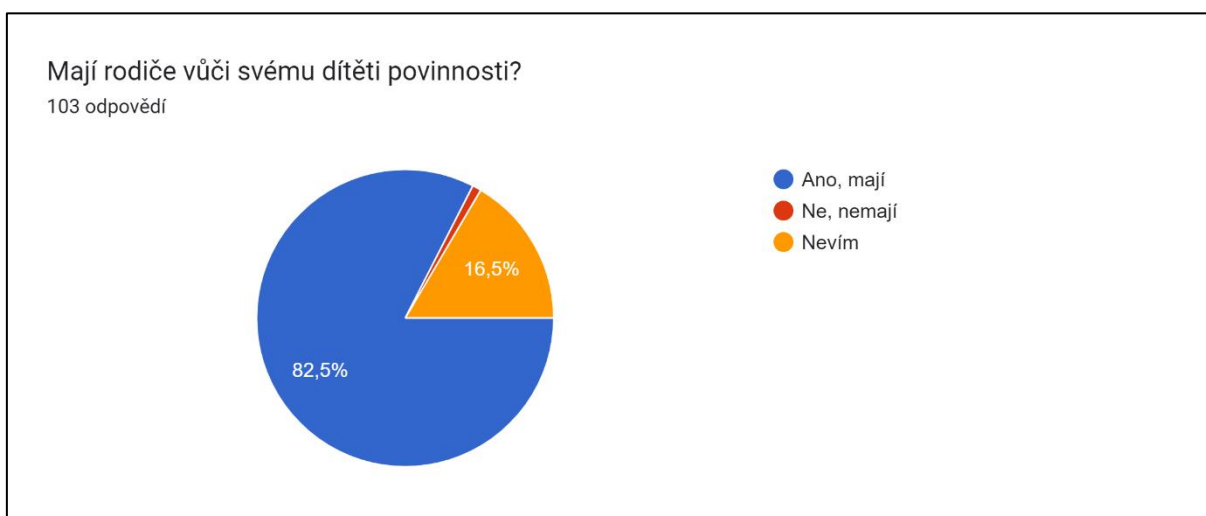
Otázka č. 17

Graf č. 15 – případné chování v situaci porušování práv

Otázka 17 je zaměřena na chování respondentů v situaci, kdyby jejich práva (práva dítěte) byly porušována. Největší procentuální zastoupení má odpověď *řekl/a bych to rodičům* (56 respondentů; 54,4 %), 19 respondentů (18,4 %) by *nic nedělalo*, 15 respondentů (14,6 %) by se *obrátilo na organizace, která se zabývá ochranou práv dítěte*, 10 dotazovaných (9,7 %) by se svěřilo učitelí. Možnost zvolit jiné a napsat vlastní odpověď využili 3 respondenti. Z toho jeden dotazovaný by to řekl tomu, kdo jeho práva neporušuje, druhý by to řekl rodičům i učitelí a jeden napsal odpověď *nevím*.

Otázka č. 18

Graf č. 16 – rodičovské povinnosti vůči dítěti

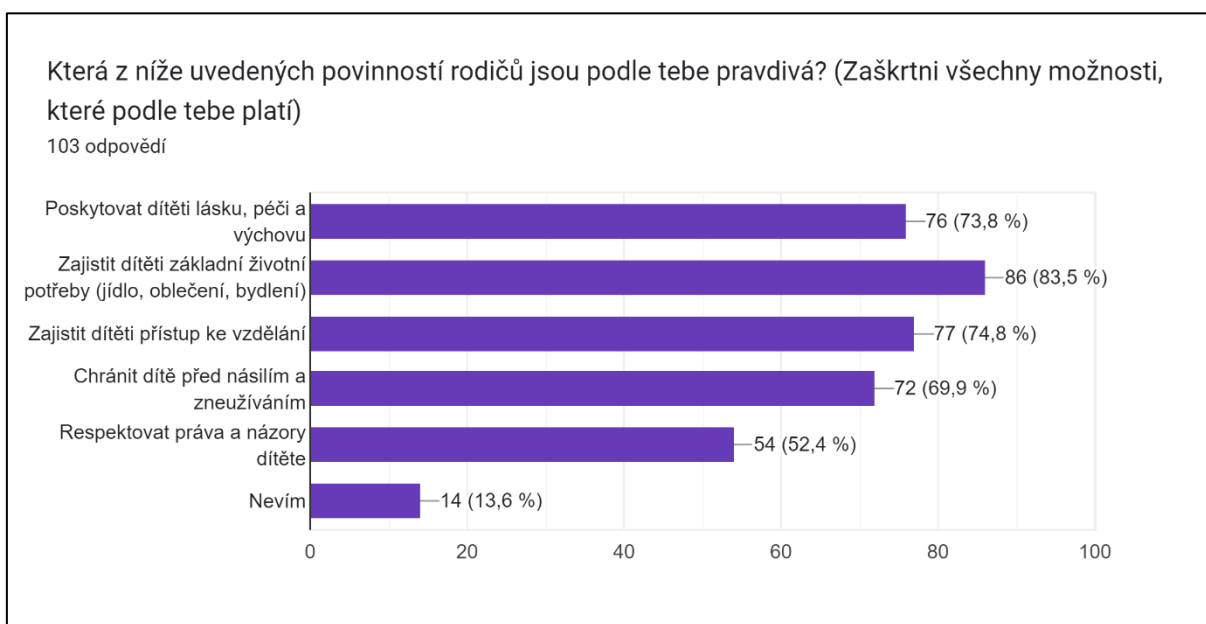
Otázka č. 18 zjišťovala povědomí žáků v oblasti rodičovských povinností. 82,5 %, což činí 85 respondentů, odpovědělo, že rodiče mají vůči svému dítěti povinnosti. 17 dotazovaných dalo možnost *nevím*. Jeden respondent otázku vyvrátil.

Otázka č. 19

Jaké mají rodiče vůči tobě povinnosti?

Jedna z mála otevřených (nepovinných) otázek měla opět zjistit jak jsou žáci v téhle oblasti vzdělání. Jaké mají povědomí a co do rodičovských povinností radí, zda vůbec o nějakých ví. Většina odpovědí se shodovala a vypovídala o *rodičovské povinnosti dítě žít, zabezpečit dítě, především hmotně, starat se o něj*. Ojediněle se objevila odpověď jako *povinnost vychovávat, zajistit přístup ke vzdělání*.

Otázka č. 20

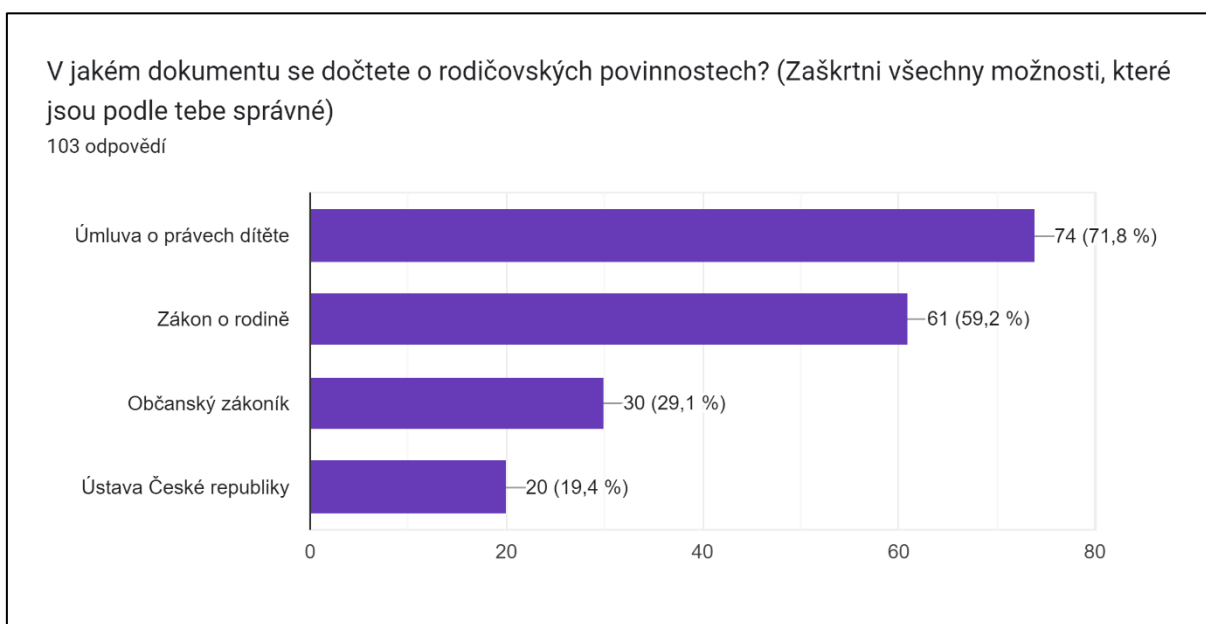
Graf č. 17 – rodičovské povinnosti na výběr

Graf, který vidíte nám ukazuje jaké zaškrtnli možnosti žáci, které podle nich platí a zahrnují povinnosti rodičů.

- *Poskytnout dítěti lásku, péči a výchovu* (76 respondentů; 73,8 %)
- *Zajistit dítěti základní životní potřeby (jídlo, oblečení, bydlení)* (86 respondentů; 83,5 %)
- *Zajistit dítěti přístup ke vzdělání* (77 respondentů; 74,8 %)
- *Chránit dítě před násilím a zneužíváním* (72 respondentů; 69,9 %)
- *Respektovat práva a názory dítěte* (54 respondentů; 52,4 %)
- *Nevím* (14 respondentů; 13,6 %)

Lze tak usoudit, že nejvíce žáků pokládá za pravdivé povinnost rodičů *zajistit dítěti základní životní potřeby (jídlo, oblečení, bydlení)*, *zajistit dítěti přístup ke vzdělání* a *poskytnout dítěti lásku, péči a výchovu*.

Otázka č. 21

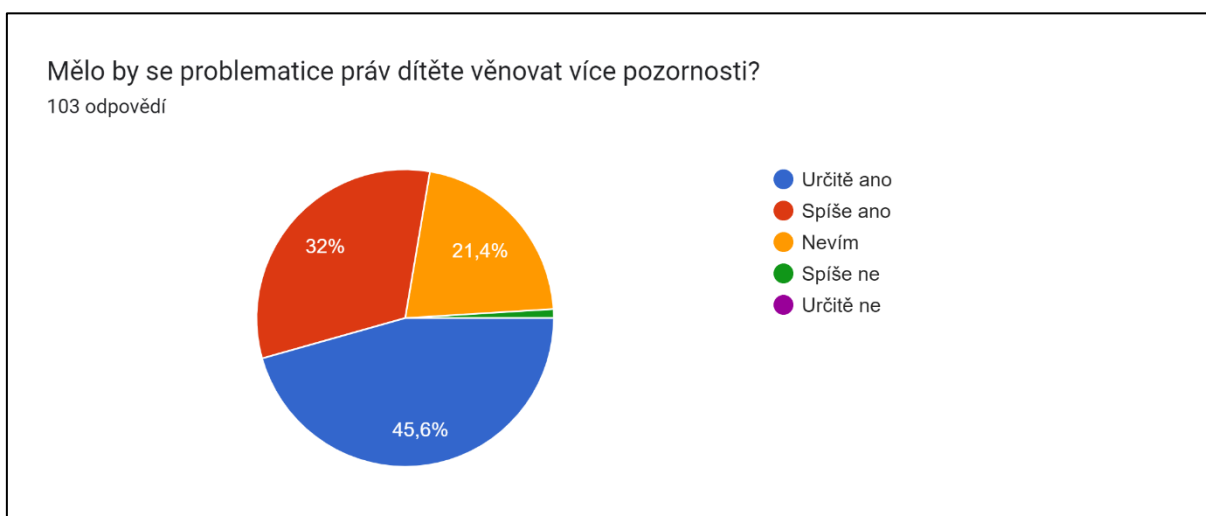

Graf č. 18 – dokument o rodičovských povinnostech

Předposlední otázka, která je respondentům položena, je zaměřena na dokument, ve kterém jsou rodičovské povinnosti ukotveny.

- *Úmluva o právech dítěte* (74 respondentů; 71,8 %)
- *Zákon o rodině* (61 respondentů; 59,2 %)
- *Občanský zákoník* (30 respondentů; 29,1 %)
- *Ústava České republiky* (20 respondentů; 19,4 %)

Otázka č. 22

Graf č. 19 – pozornost věnovaná právům dítěte

Na závěr jsem se respondentů zeptala, zda by se dle nich mělo problematice práv dítěte věnovat více pozornosti. Odpověděli následovně:

- *Určitě ano* (47 respondentů; 45,6 %)
- *Spíše ano* (33 respondentů; 32 %)
- *Nevím* (22 respondentů; 21,4 %)
- *Spíše ne* (1 respondent; 1 %)
- *Určitě ne* (0 respondentů)

Z toho vyplývá, že většina žáků považuje pozornost věnovanou právům dítěte za nedostatečnou.

4.5 Závěr výzkumného šetření, diskuse

Výzkumné šetření, které bylo zaměřeno na povědomí žáků základních škol o jejich právech, ukázalo znepokojivé výsledky. Úroveň znalostí a pochopení v této oblasti a problematice je bohužel nízká. To může mít závažné důsledky pro jejich schopnost chránit se a domáhat se spravedlnosti. Je otázkou, zda je ve škole dostatečná edukace v této oblasti, která je zařazena v rámci vzdělávacího programu, který tvoří závazný rámec pro tvorbu školních vzdělávacích programů škol. Poslední otázka a graf vypovídá, že zájem o téma práva dítěte byl mezi žáky byl. A dle mého názoru je tohle téma opravdu důležité a měla by se mu na školách věnovat větší pozornost. Může se tak preventivně předejít závažným problémům v problematice porušování práv dítěte. Mezi faktory ovlivňující znalosti respondentů můžeme

zařadit věk, socioekonomický status a nízké povědomí jejich rodičů. Z dotazníkového šetření vyplývá, že respondenti se nejčastěji se s pojmem setkali ve škole v rámci předmětu výchova k občanství/ občanská nauka. O kvalitě výuky v dané oblasti však mnoho nevíme. Lze tedy shrnout, že je zapotřebí věnovat tématům jako je právo dítěte, ochrana práv dítěte, rodičovská odpovědnost, větší pozornost. Jak ve školním prostředí tak mimo něj.

ZÁVĚR

„Neznalost práva neomlouvá. Neznalost práva nepomáhá.“ Sousloví, která jsem využila v úvodu a nyní musím zopakovat. Je třeba ho mít na paměti.

V závěru bakalářské práce shrnuji poznatky, ke kterým jsem dospěla na základě teoretické studie a provedeného výzkumu. Zároveň zdůrazním důležitost problematiky povědomí o právech dítěte a nutnost zlepšení informovanosti žáků základních škol v dané oblasti.

Teoretická část práce se zabývala postavením dítěte ve společnosti, jeho vývoji a postavením, které mělo v historii a má dnes. Dále byla rozebrány zásadní dokumenty pro úpravu práv dítěte v právních rádech států po celém světě. Jedna kapitola byla věnována právům dítěte u nás v České republice, jeho historii a vývoji. Nedílnou součástí tématu, kterou jsem v teoretické části zmínila je téma rodičovské odpovědnosti a stejně tak důležité téma participačních práv dítěte.

V praktické části bakalářské práce jsem na úvod položila základní výzkumné otázky na které jsem hledala odpovědi pomocí kvantitativního výzkumu. Celkově lze shrnout, že výzkumná část práce se zaměřovala na zjištění úrovně povědomí žáků základních škol o právech dítěte. Jako výzkumný nástroj byl zvolen dotazník, který měl být nápomocný v hledání odpovědí na výzkumné otázky. Dotazníkové šetření se dá považovat za zdařilé i přes nízkou návratnost dotazníků. Výsledky ukázaly, že povědomí žáků o právech dítěte je nízké a dá se považovat za nedostatečné. Jak v oblasti základních práv dítěte, tak co se týče znalosti Úmluvy o právech dítěte a neposlední řadě jak práva dítěte, tedy i práva kterými žáci disponují chránit a v případě potřeby se dovolat pomoci na příslušných místech.

Povědomí o právech dítěte je důležité téma z mnoha důvodů. Děti, které znají svá práva, se jich dokáží lépe domáhat a chránit se před zneužíváním a diskriminací. Zároveň jsou informované děti aktivnějšími občany a zodpovědnějšími členy společnosti.

Dle mého mínění a výpovědí respondentů lze říci, že bakalářská práce poukazuje na problematiku, která se týká nedostatečného povědomí o právech dítěte, a jedná se tak o aktuální problém. Děti by se svými právy měly být seznamovány, jelikož se jedná o téma, které se jich dotýká.

Pevně doufám, že bakalářská práce může být nápomocná k pochopení dané problematiky.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:

- BŮŽEK, A.; MICHALÍK, J. *Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2000, 170 s. ISBN 80-244-0054-5.
- ČECH, T. *Citace odborných titulů a knih – pomocník pro psaní seminárních a kvalifikačních prací na vysoké škole*. In /Soják, P. (ed.) *Symposium sociální pedagogiky na PdF MU 2/*. Brno: MU, 2009, s. 121–127. ISBN 978-80-210-4945-1.
- GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Přeložil Vladimír JŮVA, přeložil Vendula HLAVATÁ. Brno: Paido, 2010. ISBN isbn978-80-7315-185-0.
- CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., akt. vydání. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2016. ISBN isbn978-802-4753-263.
- JÍLEK, D.; ZERMATTEN, J. aj. *Cesty ke škole respektující a naplňující práva dítěte*. Brno – Boskovice: Česko-britská o.p.s., 2013, 432 s. ISBN 978-80-905598-0-6.
- HANZOVÁ, M.; KODÝM, M.; KREMLIČKOVÁ, M. *Práva a povinnosti našich dětí*. Praha: Victoria Publishing, 1995, 107 s. ISBN 80-7187-007-2.
- HOFSCHEIDEROVÁ, A. *Ochrana práv dětí v konfliktu se zákonem v mezinárodněprávních dokumentech*. Brno: Liga lidských práv, 2014, 112 s. ISBN 978-80-87414-19-4.
- ŠMELOVÁ, E. *Mateřská škola teorie a praxe I*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, 168 s. ISBN 80-244-0945-8.
- ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Sociálně právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, 36 s. ISBN 978-80-86991-27-6.
- POLIŠENSKÁ, P.; FEBEROVÁ, R. a STUHLÍK, Z. *Rodinné právo – právní postavení dítěte*. Musíš znát. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-442-5.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

- BURIANOVÁ, E. *Vývoj nejdůležitějších právních norem ve školství na našem území od roku 1774 [on-line]*. Olomouc: Pedagogická fakulta UPOL, 2016, 43 S. Vedoucí práce: Pavel Krákora [cit. 2024-03-13]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/sk5g0d/17867583>
- BŮŽEK, A. *Století dítěte a práva dítěte [online]*. [cit. 2024-02-21]. Dostupné z: <http://docplayer.cz/3846256-Stoleti-ditete-a-prava-ditete-antonin-buzek.html>

- UNICEF [United Nations International Children's Emergency Fund]. *Child rights and why they matter* [online]. [cit. 2024-03-13]. Dostupné z: <https://www.unicef.org/child-rights-convention/child-rights-why-they-matter>
- UNICEF [United Nations International Children's Emergency Fund]. *Convention on the Rights of the Child* [online]. [cit. 2024-03-13]. Dostupné z: <https://www.unicef.org/child-rights-convention>
- *Úmluva o právech dítěte a související dokumenty*. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. 2016, 156 s. ISBN 978-80-7421-120-1 [online]. [cit. 2024-03-18]. Dostupné z: <https://vlada.gov.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>
- Ministerstvo spravedlnosti. *Rodičovská odpovědnost*. [online]. [cit. 2024-03-20]. Dostupné z: <https://portal.gov.cz/rozcestniky/rodicovska-odpovednost-RZC-6>

PRÁVNÍ NORMY:

- *Convention on the Rights of the Child*. [online]. [cit. 2024-03-18]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>
- *Deklarace práv dítěte*. [online]. [cit. 2024-03-13]. Dostupné z: <https://osn.cz/wp-content/uploads/2022/08/deklarace-prav-ditete.pdf>
- *Listina základních práv a svobod*. Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. 1992 [cit. 2024-04-5]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>
- *Úmluva o právech dítěte*. Vláda České republiky [online]. [cit. 2024-03-18]. Dostupné z: <https://vlada.gov.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-ditete-42656/>
- *Ústava České republiky*. Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. 1992 [cit. 2024-04-5]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>
- *Zákon č. 210/1998 Sb. Zákon o rodině*. Zákony pro lidi [online]. [cit. 2024-04-1]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-210#cast2>
- *Zákon č. 89/2012 Sb. Zákon občanský zákoník*. Zákony pro lidi. lidi [online]. [cit. 2024-04-1]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#cast2>
- *Sdělení č. 54/2001 Sb. m. s.* Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí [online]. [cit. 2024-04-1]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/ms/2001-54>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 Dotazník

Povědomí žáků ZŠ o právech dítěte

Vážení respondenti,
Jsem studentka Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Následující dotazník je součástí méjí bakalářské práce, která se zabývá tématem povědomí žáků ZŠ o právech dítěte. Dotazník je anonymní a dobrovolný. Údaje, které mi poskytnete, budou sloužit pouze pro účely vypracování výše zmíněné práce a nebudou využity k jiným účelům. Předem děkuji za spolupráci.

*** Označuje povinnou otázku**

1. Jsem *

- Dívka
- Chlapec

2. Chodím do školy *

- Na vesnici
- Do města

3. Kde ses poprvé setkal/a s pojmem „práva dítěte“ *

- ve škole
- v televizi
- na sociálních sítí, na internetu
- v rodině
- nesetkal/a jsem se s tímhle pojmem
- Jiné:

4. Jaké práva dítěte znáš?

5. Učili jste se ve škole o právech dítěte? *

- Ano
- Ne

6. Pokud jsi na předchozí otázku odpověděl/a ano v rámci jakého předmětu jste se učili o právech dítěte?

7. Je ve škole věnován dostatečný prostor pro informování v oblasti právech dítěte? *

- Ano
- Ne
- Nevím

8. Jakým způsobem by ses chtěl/a o svých právech dozvědět víc? *

- Ve škole
- Na sociálních sítích, na internetu
- Od rodičů
- Jiné:

9. Slyšel/a jsi někdy o dokumentu Úmluva o právech dítěte? *

- Ano
- Ne

10. Kde ses o Úmluvě o právech dítěte dozvěděl/a? *

- Ve škole
- Na sociálních sítích, na internetu
- Od rodičů
- Nikdy jsem o Úmluvě neslyšel/a
- Jiné:

11. Co obsahuje Úmluva o právech dítěte? *

- Jen práva dětí
- Jen práva dospělých
- Práva všech

12. V jakém století vznikla Úmluva o právech dítěte? *

- 18. století
- 19. století
- 20. století
- 21. století

13. Dítě je dle Úmluvy o právech dítěte? *

- Každá lidská bytost mladší 15 let
- Každá lidská bytost mladší 18 let
- Každá lidská bytost mladší 21 let

14. Která z níže uvedených práv je součástí Úmluvy o právech dítěte? (zaškrtni všechny možnosti, které podle tebe platí) *

- Právo na život a zdraví
- Právo na vzdělání
- Právo na svobodné vyjádření svého názoru
- Právo na ochranu před násilím a zneužíváním
- Právo na hru a odpočinek
- Právo na ochranu soukromí
- Nevím

15. Která z níže uvedených práv je součástí Úmluvy o právech dítěte? (zaškrtni všechny možnosti, které podle tebe platí) *

- Právo na používání vlastního jazyka
- Právo na ochranu před nebezpečnou prací
- Právo poznat své rodiče a být jimi vychováván
- Právo duševně nebo tělesně postižených dětí prožít plný a řádný život
- Právo na ochranu zdraví a využívání zdravotnických zařízení
- Nevím

16. Která z níže uvedených organizací se zabývá ochranou práv dítěte? (lze označit více možností) *

- UNICEF (Dětský fond Organizace spojených národů)
- Červený kříž
- NATO (Severoatlantická aliance)
- Linka bezpečí
- Člověk v tísni

17. Co bys dělal/a, kdyby tvoje práva (práva dítěte) byla porušována? *

- Řekl/a bych to rodičům
- Řekl/a bych to učiteli
- Obrátil/a bych se na organizaci zabývající se ochranou práv dětí
- Nic bych nedělal/a
- Jiné:

18. Mají rodiče vůči svému dítěti povinnosti?*

- Ano, mají
- Ne, nemají
- Nevím

19. Jaké mají rodiče vůči tobě povinnosti?

20. Která z níže uvedených povinností rodičů jsou podle tebe pravdivá? (Zaškrtni všechny možnosti, které podle tebe platí) *

- Poskytovat dítěti lásku, péči a výchovu
- Zajistit dítěti základní životní potřeby (jídlo, oblečení, bydlení)
- Zajistit dítěti přístup ke vzdělání
- Chránit dítě před násilím a zneužíváním
- Respektovat práva a názory dítěte
- Nevím

21. V jakém dokumentu se dočtete o rodičovských povinnostech? (Zaškrtni všechny možnosti, které jsou podle tebe správné) *

- Úmluva o právech dítěte
- Zákon o rodině
- Občanský zákoník
- Ústava České republiky

22. Mělo by se problematice práv dítěte věnovat více pozornosti? *

- Určitě ano
- Spíše ano
- Nevím
- Spíše ne
- Určitě ne

Děkuji za vyplnění!

